

KAITSE KODU

22. veebruar 1930

NR. 8

Hind 20 senti

Tänases numbris:

- Kaanepilt* : Lazienki loss Darssavis, endine kuninglik suvi-
residents.
— Tosin aastaid iseseisvust.
— Üks ägedam kaitselahing.
T. B. : Surmakuusk.
T. B. : Võõraste võimupäevilt.
Mansa : Mukdeni lahing 1905. a. veebruaris ja mis te-
mast meele jäänud.
— Kellele naeratas õnn?
B. Savinkov : Must hobune (järg).
Male.

Suietage
PABEROSSE

MANON
Lafayette
Stella
Diva

20 f. - 35 s.
25 f. - 35 s.
20 f. - 25 s.
25 f. - 25 s.

Lafayette
L

ÜKSIKI
NUMBER
20 SENTI

ILMUB
1-KORD
NÄDALAS

6-AASTA KÄIK N: 8 KAITSE KODU!

S-BLASTNIKOV

TOIMETUS JA TALITUS: Tallinnas, Kaarli tän. 8, kaitseliidu staabis. Tel. 370. Toimetuse kõnetunnid igal äripäeval kella 10–12 e. l. Kaastöö arvatakse tasu alla ainult siis, kui sellele tasunõudmine peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaatmiseks märkimata käsi- kirju alal ei hoita.

22. VEEBRUAR 1930

Väljaandja: KAITSELIIDU PEASTAAP.
Vastutav toimetaja: major A. BALDER.
Tegev toimetaja: L. SÖERD.

TELLIMISHIND: aastas 6 krooni, poolaastas 3 kr., veerandaastas 1 kroon 50 senti, kuus 50 senti. KUULUTUSTE HINNAD: 1 lehekülge teksti ees Kr. 50, tekstis ja tagumise kahevälisküljel Kr. 80, teksti järel Kr. 40 ja kaante sisekülgedel Kr. 60. — Vähemad kuulutused proportsionaalselt odavamad.

Tosin aastaid iseseisvust

Jälle pühitseme vabariigi aastapäeva, seekord ka h e t e i s t k ü m n e n d a t. Igal aastal me tuletame meele seda päeva, millal välja kuulutati iseseisvusmanifest.

Tosin aastaid on möödunud. Osa sellest ajast on veedetud ajutise võõra jõu — Saksa okupatsioonivõimude — all, osa on kulunud raskes võitluses, et iseseisvusmanifesti sõnu kinnitada relvade ja vere pitsatiga...

Kuid siiski on olnud aega ka selleks, et hingeeluliselt omandada ja seedita iseseisvuse mõtet ja rajada alusmüürid sellele Eesti kodule, mida tahame ehitada.

Milleks meil ei ole jatkunud aega — see on: jälgida iseendid, seda, kuidas me oleme möödunud aastate jooksul muutunud peremeesteks, oleme omandanud p e r e m e h e h i n g e l u. Me oleme selle omandanud a l a t e a d l i k u l t, enestelegi märkamata.

Kui võrdleme vabariigi aastapäeva pühitsemist esimestel aastatel pärast vabadussõda praeguse ajaga, siis peame iseendas otse imestama: kuidas me küll oleme muutunud!

Ja mitte üksi vabariigi aastapäevadel, vaid ka kõigil teistel riikliku tähtsusega sündmustel.

Me juubeldasime, kui jälle mõni riik meid tunnustas d e f a c t o, seega tõendas, et see riik võtab meid kui tegelikult iseseisvat riiki. Siis järgnesid tunnustamised d e j u r e. Jälle me

tundsime rõõmu, jälle paisus rind uhkusest: ka see riik ei saa teisiti kui peab meid tunnustama kui rahvusvahelises elus täieõiguslikku, iseseisvat riiki!

Kuigi mõni „de jure“ meile tuli päris kõrvaliselt ja meie suhtes väikese tähtsusega riigilt, me ikkagi juubeldasime. See tundus meile kui vastutulek ja hinnang.

Nüüd me peame seda endastmõistetavaks. Kui mõni Euroopa riikidestki meid senini ei oleks tunnustanud, me lihtsalt kergitaksime õlgu niisuguse teguviisi kui veidruse ees ja teeksime oma tööd rahulikult edasi. Sest me oleme aastate kestvusel õppinud nägema, et ka meil on vääriiline koht rahvaste ja riikide peres, et meie riigil on täita oma osa maailmaelu keerulises kellavärgis. Aastat kümme tagasi tundsim, et meil on tarvis kogu maailma abi ja heatahtlikkust, kuid meid ei vaja keegi. Nüüd tunneme, et huvid meie riigi ja teiste riikide vahel on vastastikused, et teised riigid ei saa jätta meid silmapaari vahele, kui on pävakorral mõne rahvusvahelisse ellu puutuva asja korraldamine.

Veel rohkem, me teame nüüd, et meie riigil ja iseseisvusel on oma kaal ka maailmapoliitilise konjunktuuri seisukohast, et me oleme üks lüli piirialast Euroopa ja Aasia vahel. Pärast raskeid vapustusi maailm tahaõ rahu. Olud nõua-

vad, et meie riik omal kohal seisaks kindlalt. Muidu võib siinpool maailma veeres kaduda taksakaal, tekkida säde, mis süütab maailma.

Niisugune teadmine annab enesetunnet, kuid ühtlasi kõvendab ka kohusetunnet. Kui me näeme, et kõik teised riigid arvestavad meiega kui maailma riikidepere täieõigusliku liikmega, loovad meiega sidemeid ja usaldavad meile täita osa rahvusvahelistest ülesannetest, siis peame seda usaldust õigustama püsiva tööga kui sõjaaastatel purustatud elu ülesehitamisel nii ka riikliku julgeoleku ja rahu kindlustamisel. Teisiti talitada ei ole vääriline ühelegi kultuurirahvale, veel vähem meile, eestlastele, kes me paljudel kultuurialadel sammume esirinnas, koos tuhandeaastaste kultuurirahvastega.

Muutusi meie hingeelus on olnud samuti ka vabariigi aastapäeva pühitsemises. Mille üle me juubeldasime 24. veebruaril 1921., 1922., 1923. aastatel? — Selle üle, et me oleme saanud aasta, kaks või kolm tegelikult elada iseseisvat riiklikku elu!

Maailmapoliitika taevast oli meie suhtes pilvis veel ka pärast võidukat vabadussõda ja soodsat rahulepingut. Olukord maailmapoliitikas ei olnud veel kujunenud stabiilseks. Me ei teadnud, kui palju arvestavad meie riikliku iseseisvusega suurriigid. Ei olnud erilist usaldust ka selle riigi vastu, kellega äsja sõdisime. Siis kollitas tondina võimetus, et meie suurel naabermaal idapool pääsevad võimu juure monarhistid, kes ei oleks tunnustanud meie õigusi riiklikuks iseseisvuseks. Ja — lõpuks — ka sisemises elus me ei olnud veel mõõtnud kogemuste varal oma rahva jõudusid ja võimeid iseseisvaks elamiseks.

Kõik see oli põhjuseks, et kord, hulk aastaid tagasi, 24. veebruaril juubeldasime: jälle üks aasta riiklikku iseseisvat elu on seljaga!

Siis me ei kaalunud palju seda, kui palju oleme jõudnud edasi, ent meid õnnestas juba see teadmine, et meie riik on suutnud püsida jälle ühe aasta.

See oli algaja asuniku hingeelu, täis lootusi, kuid siiski teadmatust tuleviku suhtes. See oli esimeste sammude tegemise aeg, kus me ei teadnud veel, kuidas läheb edaspidi, ja

seepärast rõõmu tundsimet väikestestki saavutustest.

Nüüd oleme sellest ajajärgust väijas. Praegu ei saa keegi öelda, millisel aastal ja mitmendal iseseisvuspäeval me olime omal maal asunikudest muutunud peremeesteks ja omandanud vastava mõtteviisi. Kuid kindel on see, et me oleme nii kaugele jõudnud.

Vaevalt on tänavusel iseseisvuspäeval veel kodanikke, kes juubeldab seepärast, et oleme suutnud elada iseseisvalt niikaugele. Nüüd see on endastmõistetav ja loomulik, et oleme praegu ja jääme ka tulevikus iseseisvaks. Nüüd võime võrrelda oma kodanikutundeid vabariigi aastapäeval iga inimese tunnetega tema igaaastasel sünnipäeval. Keegi ei mõtle ja imesta ju selle üle, et ta on elanud maailmas kolmkümmend või viiskümmend aastat, vaid sünnipäeval mõtleb vast nautu minevikule, kuid seda rohkem tulevikule.

Vabariigi aastapäeva pühitseme nüüd kui kallist mälestuspäeva meie riiklikus elus, kui meie unistuste teostumise silmapilku ja töö algust. Vastavalt sellele on aastastast omandanud uue ilme ka vabariigi aastapäeva pühitsemine. Me juubeldame nüüd palju vähem kui enne, kõneleme vähem ilusaid sõnu saavutustest ja rohkem kaineid, asjalikke sõnu tööst ja kohustustest, mida meile paneb peale meie isamaa. Sest me oleme riiklikult lapseast välja jõudnud ja saanud meheks. Romantika on kadunud. Asemele on tulnud iseteadvus ja kohusetunne. Eks see avaldukaitseliidu olemasolus? Siin näeme asjalikke kodanikke tõsise töö juures. Mehi ja naised, kes teavad, mida nad tahavad, mille heaks nad töötavad.

Nüüd me ei kardata selle pärast, mis toob homme päev. Sest me teame, et iga rahvas on oma saatuse väärt. Kangelastegusid tehakse mitte üksi sõjas, vaid ka rahuajal. Algaval uuel iseseisvusaastal peab jätkuma uue jõuga töö riigi julgeoleku kindlustamiseks ja elu ülesehitamiseks. Ei ole raskusi, mis ei oleks võidetavad, ülesaadavad. Tarvis ainult vabariigi aastapäeval tagasi vaadata aru saada, et meie elu areneb siiski paremuse poole, ja siis uuesti käed külge panna!

Üks ägedam kaitselahing

Sisefjuhatus.

Võitluses jääb võitjaks see, kes mitte ainult ei ole visa, tahtevõimne, vaid kel nende omaduste kõrval on osavus, kogemused ja harjumused võitluseks, kes on otsusevõimne ja kaval, kes oskab olukorda tarvitada enda kasuks.

Kui tihti tuleb ette, et visa ja jõult tugev peab nõrgemale, kuid osavamale ja kavalamale, andma alla. Meil jätkub visadust ja taht lõpuni võitlemiseks, aga osavust, kavalust ja mõtte painduvust olukorra kasutamiseks peame endis juure kasvatama; peame ka teadma, missuguses olukorras sünnib tänapäeva võitlus ja missugused abinõud on meil ning meie vastasel selles kasutada. Neid teadmisi ja võitluseks kasulikke omadusi omandame lahingharjutustel maastikul, omandame ka iseseisva edasiharimise teel.

Viimase eesmärgiga tahab „Kaitse Kodu!“ oma numbreis kirjeldada kaitselahingut ja põimida seda lahingusisuliste ülesannetega oma lugejatele iseseisvaks lahendamiseks. Iga ülesande kolme parima lahenduse eest, mis saadetakse kaitseliidu peastaapi kahe nädala jooksul, lugedes „Kaitse Kodu!“ ülesande avaldamise päevast, annab kaitseliidu peastaap „Kaitse Kodu!“ lugejatele ja kaitseliitlastele rahalisi preemiaid: esimese lahenduse eest 10 krooni, teise lahenduse eest 5 krooni ja kolmanda lahenduse eest 3 krooni. Oma poolt tahab „Kaitse Kodu!“ need ülesanded ise lahendada ja avaldada oma numbreis, kuid mitte nõnda, et nad oleksid üksikult ja äraksinuna, vaid et nad looksid ühe osa ja moodustaksid ühe episoodi kaitselahingust.

Et kaasaja võitluses peamine raskus langeb osaks rühma- ja jaopealikuile ning üksikule võitlejale, siis haaravad lahendamiseks antavad ülesanded peamiselt nende tegevust. Kaitselahingu kirjelduses ja ülesannetes ei piirdu meie nende relvade ja võitlusvahenditega, mis on varustuseks kaitseliidus ja meie kaitseväes, vaid mis üldse kaasaja lahingus leiavad käsitamist, sest kui meil neid täna ei ole, siis homme võivad nad olla ja ka meie vastasel võivad nad leida kasutamist.

Kaitselahingu kirjeldusest selgemaks arusaamiseks ja ülesannete lahendamiseks „Kaitse Kodu!“ annab käesolevale numbrile kaasa topograafilise õppeplaani. See plaan on valmistatud Kadrina ümbruskonna kaardi järele, kuid pole täpne ülesvõte loodusest, vaid on õpetlikkuse mõttes muudetud ja täiendatud. Täiesti on muudetud plaani kirdepoolne osa, kus Vao asundus, Pedja jõgi ja Kiku küla juurest Vao asundusse viiv tee on juure löödud; neid looduses ei leidu. Ka maastik

nende ümbruskonnas ei sarnane loodusele. Kaardi paremal äärel on toodud topograafilised ja vasakul äärel — taktikalised tingmärgid.

Paar näpunäidet ülesannete lahendamiseks. Võta kaart, sirkel, lihtne või värviline pliiats ja paber, loe tähelepanelikult läbi lahingu kirjeldus ja ülesanne ning püüa neis tungida peensustesse, märgi siis kaardile või kaardi järgi valmistatud skitsile olukord, oma ja vaenlase väed (oma väed sinise ja vaenlase väed punase pliiatsiga). Oma otsus ja korraldused selle täideviimiseks kirjuta üles, sest kaardil taktikalise ülesande lahendamisel puudub meeskond, kellele korraldused anda, ja ainult mõttes jäävad otsus ning korraldused ebaselgeiks.

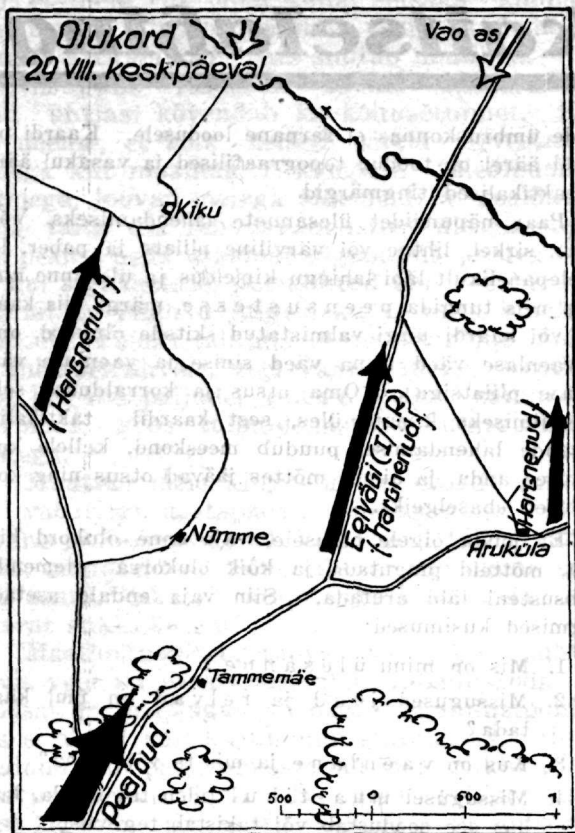
Et jõuda õigele otsusele, vaja enne olukord hinnata, mõtteid pingutada ja kõik olukorra elemendid peensusteni läbi arutada. Siin vaja endale asetada järgmised küsimused:

1. Mis on minu ülesanne?
2. Missugused jõud ja relvad on mul käsitada?
3. Kus on vaenlane ja mis ta võib teha?
4. Missugusel maastikul tuleb tegutseda, kuidas see soodustab või takistab tegevust?
5. Missuguse otsuse teen ülesande täitmiseks?
6. Missugused korraldused teen oma otsuse elluviimiseks?

Sõjalne üldolukord.

Soojasti paistis hilisuvine päike, kui kaitseliidu 1. rügement 29. augustil Tamsalust põhja suunas edasi marssis. Punane vaenlane oli kodumaa piirides ja ta liikus kirdest Tamsalu suunas. Juba keskhommiku paiku oli rügemendi luursalgal, kelle koosseisus tegutses ka soomusautode rühm, äge kokkupõrge punaste luursalgaga Tammemäe talu ja vabadussõja mälestusmärgi juures, mille järele punaste luursalk taandus Vao asundusse (v. topograafilise õppeplaani ja skeemi nr. 1). Pärast lõunat kohatasid meie luurajad põhjapool Pedja oja vaenlast ja astusid temaga laial rindel tulevahetuse. Selgus, et vaenlane oli hargnenud ja kõrgendikud kirdepool Pedja

oja enda alla võtnud. Rügemendi üksuste juhid jõudsid arvamisele, et punane vaenlane kirdepool Pedja oja asub kaitsele. Ka kaitseliidu rügemendi I pataljon, kes liikus rügemendi eelväes ja lähenes Pedja oja, oli paremal ning vasakul pool suurt maanteed hargnenud. Tammemäe talu juurest alates takistas vaenlane kahuritulega I pataljoni edasiliikumist. Teerist Oömaja juures oli hommikul punaste soomusautode poolt gaasitatud.

Meie rügemendi meeleolu oli ülihea. Loodeti viimaks ometi vihatud vaenlasega rind-rinna-vastu astuda võitlusse ja punane vaenlane kodumaa piiridest visata välja.

Kui kell 1750 veripunane päike vajus ikka madalamale ja madalamale ja ähvardas kaduda roosavärviliste pilvede mere taha, tumestas ka kerge vari meie vägede meeleolu, sest saabus käsk, et väed edasimarsimise katkestavad ja asuvad kaitsele Pedja oja edela poole. Nüüd algas meie rügemendis elav tegevus, et veel lühikest päevalgust ära kasutada ja määratud positsioonidel kaitset organiseerida. Kaitsele asumine ja kaitsepositsioonide kindlustustööd (maastiku organiseerimine) viidi läbi suure osavusega ning moondamiskunsti ärakasutamise, nii et ka vaenlase vaatleja terasim silm ei pannud tähele, kus kaitseliidu rügement kaitseks end seadis lahinguväljal. Saabus 29./30. augusti öö ja ööpimedus tegi meie vägede tegevuse vaenlasele veel rohkem nägematuks.

30. oktoobri hommiku kella 4.00 oli kaitseliidu 1. rügement organiseerinud vastupanu-positsiooni edela-pool Pedja oja. Vastupanu-positsiooni eelserv oli mää-

ratud Oja metsasalga — Oja talu — Looepalse — Reinu juonele. (Vaata skeem nr. 2 — olukord 30. augustil kell 0400.)

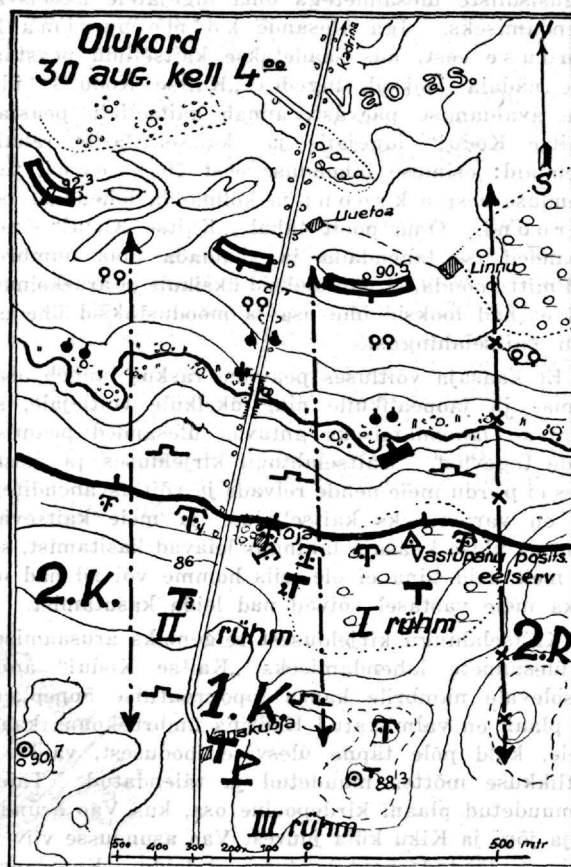
Lahingu eelpostid olid kirdepool Pedja oja. Pedja oja 1—1,5 meetrit lai ja umbes 1 meeter sügav.

Kaitseliidu rügemendi 1. kompanii asus positsioonil kahel pool suurt maanteed, temast paremal oli 2. rügement ja vasakul — 2. kompanii. Kompaniile oli antud juure 1 rühm raskeid kuulipildujaid ja üks kergekahur saatjaks kahuriks, kes öösi asus positsioonile. Kompanii osade asetus vaata skeemil nr. 2 — olukord 30. augustil kell 04.00. Tingmärgid skeemil tähendavad:

- V. P. E.-vastupanu-positsiooni eelserv.
- — vahipost.
- k-kuulip. pesa.
- laskurjao pesa.
- raskekuulip. pesa.
- +
- kompaniipealik.
- ♂ — rühmapealik.
- △ — vaatluspunkt.
- ⊙ — kahurväe vaatlusp.
- valekaevik.

Aga ka teised väeliigid polnud tegevuseta. I kahurväe grupp, kes oli antud 1. rügemendi otsese toetuse kahurväeks, asus positsioonile Tammemäe — Põllu — Kääri rajoonis. 1. patarei asus positsioonil Tammemäe juures. Ta vaatluspunkt oli Oja metsasalus ja tagavara vaatluspunkt kõrg. 88,3.

Punane vaenlane oli oma alla võtnud Linnu, Uue-

toa, kõrg. 92,3 ja Rabasauna. 30. augustil kell 04.00, kui hakkas koitma, ajal, mil hommikune külmus ning niiskus üdini sõjameeste kontidesse tungisid, kavatses vaenlane alata pealetungi.

Veel öösel Punaste lennuk lendas üle Pedja oja lõuna-suunas ja valgustades valgustuspommidega otsis meie vägede asukohta.

Ohtune ja õine tegevus 1. kompanii II rühmas.

1. kompanii II rühmale, kelle pealikuks oli vabadusristiga kroonitud leitn. Kaasik, oli antud vastatusrikas ülesanne — kaitsta löiku kahelpool suurt maanteed, kust võis oodata punaste pealetungi tankide ja soomusautode toetusel. Seda ülesannet võttis leitnant Kaasik suure tõsidusega ja vastutus-tundega. Ta enesetunne oli liigutatud, et just temale anti kaitsta kaitseleõigu tähtsaim osa. Kuni päikese loojenemiseni oli veel poolteist tundi. Aega kaalumiseks ja maastiku uurimiseks polnud palju, sest jagudel oli vaja veel valges jõuda oma asukohtadele ja seal organiseerida kaitse. Ühes jaopealikutega ruttas leitn. Kaasik Oja talu juure, kus terava sõjamehe silmaga kiiresti orienteerus, maastiku hindas ja siis jaopealikuile kaitseks andis korraldused, mis kõlasid järgmiselt:

Punased asuvad siit kaks kilomeetrit põhja suunas sealpool Pedja oja, kus nad ööseks peatunud (näitab punaste asukohad jaopealikuile ja edaspidi kõik esemed, mis nimetab).

Meie 1. kompanii asub kaitsele Oja metsasalga ja Oja talu juonele. Kompanii kaitseleõigu parempoolne piirjoon on Oja metsasalga idapoolne äär ja Linnu talu (s. a.), vasakpoolne piirjoon — Vanakubja talu (s. a.), Pedja oja käänak ja kõrg. 92,3 (viimased välja arvatud). Rühma ees veski juures on lahingu eelpostiks k. k. jagu III rühmast. Lahingu eelpostide taandumise korral tuleb see tagasi vasakul pool maantee äärt mööda.

II rühm peab kaitsma löiku Oja talu kohal mõlemale poole maanteed 250 meetrit. Rühma löigu parempoolne piirjoon läheb Oja metsasalga läänepoolsest äärest Uuetoa talu peale, vasakpoolseks piirjooneks on kompanii piir. Paremal rühmast on I rühm ja vasakul — 2 komp.

1. k.-k. jagu asub Oja talu viljapuuaeda ja kaitseb rühma löiku paremal pool maanteed, kaasa arvatud maantee; 4. k.-kuulip. jagu asub Oja talust 200 meetrit läänepoole ja kaitseb rühma löiku vasakul pool maanteed ning loob tulesideme 2. komp.; 2. laskurjagu asub 100 meetr. Oja talust 100 m. kagusse võsastiku äärele ja tulistab tähiseid Oja talu ning viljapuu-

aia ette, kui vaenlane Oja talule kallale tungib, Oja talu rünnaku puhul vaenlase poolt lööb seega vaenlase vasturünnakuga sealt välja, 3. laskurjagu asub varus Oja talust 250 m. edelasse, vasakul pool maanteed, ja vallutab vasturünnakuga 4. jao positsiooni, kui vaenlasele peaks minema korda see võtta enda alla.

Rasked kuulip. annavad flankeerivat tuld 1. ja 4. k.-k. jao ette. Patarei loob punaste pealetungi korral tuletõkke veski ja silla juures.

Jagudel kaevuda ja valmistada kergetele kuulip. laskepesad.

Olla valmis gaasikaitseks. Moondada ja teha valekaevikud.

Mina asun Oja talus. Kompaniipealik ja padrunite tagavara on Vanakubja talus, sinna minna ka haa-vatuil.

Vastupanu-positsioonil algas kohe kiire töö. Jaod organiseerisid oma positsioone. Tööd takistas tunduvalt kättejõudnud pimedus.

Oja talu juures asus kaitsele 1. k.-kuulip. jagu, kelle pealikuks oli allohvitser Valter. Siin kaevas jagu talu juures viljapuuaias kuulip. kaeviku, milles võisid lamada kuulip. sihtur ja laadija ja lasta vaenlase poole igas suunas. Muld oli poolringis vaenlase poole kaevikust välja visatud, hästi moondatud ja pakkus kuulide eest kaitset. Kuulip. jaoks oli jaopealik valinud niisuguse koha, kus seda päeval kattis puu vari ja kust vaenlase poole avanes lahtine vaateväli. Kuulip. jao 1. ja 2. numbrid olid padruni kassetikotid ja veeupdeli pannud kuulip. juure ja kaevunud kuulipildujast paremale. Teised numbrid oli kaevunud kuulip. vasakule ja samuti oma kaevikud ümbruse järele moondanud.

Kui kogu meeskond jaos oli endale kaevikud kaevanud, käskis jaopealik: „Nüüd läheme paar sada meetrit vaenlase poole ja valmistame valekaeviku, et seega vaenlane meie asukoha suhtes viia eksiteele.“ Kui oli leitud kõlvuline koht valekaeviku jaoks ja mehed asunud tööle, kostis pimeduses hääl: „Mis te siin kaevate? Talu juures on kuulip. jaoks parem asukoht,“ ja tüseda rühmapealiku leitn. Kaasiku kuju lähenes jaopealiku. „Härra leitnant, see on meiegi mõte, siin teeme valekaeviku“ — vastas jaopealik. „Siis saan aru. Nüüd näidake mulle, kus on teie kuulip. õige asukoht!“ — Jaopealik vastas uhkesti: „Seda on raske ka päevalgi leida.“

Allohvitser Okas oli oma 2. laskurjao asetanud positsioonile 100 meetrit Oja talust kagu poole metsaveerule, nii et ta lähiseid Oja talule saab tulistada, ja kui punastel läheb korda Oja talu vallutada, siis see viivitamata vasturünnakuga tagasi võtta. Kui 2. jao pealik oli valmis oma jaoga minema valekaevikut kaevama, kuuldus õhus lennuki mootori põrinat ja varsti heideti lennukilt valgustuspomm. Kohe käsutas allohv. Okas: „Pikali,“ mis silmapilkselt täideti. Kui valgustus kustus, tõusis jagu üles ja jaopealiku abi ütles omaette: „Otsib meie reserve, meid ta juba nii ruttu ei leia.“ — „Varusid ikka,“ parandas teda jaopealik.

3. laskurjagu allohv. Lõvi juhatusel oli kaevanud Oja talust edelasse vasakule poole suurteed.

Jaopealiku algatusel pidi ta tulistama tee suunas Oja talu ja 4. k.-k. jao vahetkohalt.

4. k.-k. jagu oli asunud positsioonile vasakul pool suurt teed Oja talust paarsada meetrit läände. Jaopealik, vabadussõja kangelane allohvitser Rebane, oli teadlik, et ta peab tulega lööma tagasi kõik punaste kallaletungi katsed vasakul pool teed ja koos töötama 2. kompanii naaberjaoaga.

Vabadussõja kogemustel ei oodanud allohv. Rebane igas asjas näpunäiteid rühmapealikult, vaid oli mees oma kohal. Uuriv pilk, kavalus, iseseisvus, mehisus ja vaprus olid ta suurimad sõjamehe vourused. Annud korraldused jaole kaitsele asumiseks, läks ta naaberjao pealiku juure kaitse asjus nõu pidama. Tulnud tagasi, teatas ta meestele, et 2. kompanii jagu asub vasakul 120 meetri kaugusel ja et neil on võimalus üksteist vastamisi tulega toetada.

Varsti jõudis kohale ka väljaköök ja rühm sai sooja suppi, mis kõva töö peale keha kinnitas.

Vaevalt olid 4. jao mehed lõpetanud õhtusöögi, kui lahingu eelpostilt veski juures 4. jao pealikele malevlane Lossmann tõi ähkides teate: „300 meetrit läänepool veskit läksid üle Pedja oja lõunapoole punaste piilurid.“

„Need vangistan ma heameelel,“ ütles allohvitser Rebane, kes oli uhke oma vabadussõjaagestele vägi-

tegudele, „aga enne pean oma ettevõttest rühmapealikele teatama.“ „Olen siin!“ kostis pimedusest leitn. Kaasiku hääl, kes oli tulnud 4. jao tegevust vaatama ja juba lähenedes kuulis allohvitser Rebase kavatsust.

1. ülesanne: Kuidas asetab allohvitser Rebane oma jao kaitsele? Milles seisis ta tegevus ja missugused korraldused ta andis?

2. ülesanne: Kuidas vangistas allohvitser Rebane punaste piilurid?

Ka lahingu eelpostidel ei valitsenud vaikus.

Hüüdega: „Seis! — Kes seal on!“ peatas veski juures postil seisev malevlane Unt kaks õöpimeduses veskile lähenevat inimest. „Mis sa nii kisendad, mina olen kapral Kodres kolmandast rühmast, olin piilkonnas ja pean kompanii pealikele viima teate.“ „Salasõna!“ — jatkas malevlane Unt. „Vaba-püss!“ — kuulus vastus. Malevlane Unt tundis ära oma kaasmalevlase ja küsis: „Mis uudist?“ Hiilisin välja kuni punaste positsioonini ja seal saime mulje, et vaenlane valmistab ette pealetungi. Vac asundusest oli kuulda mootori müinat ja vouride liikumist. „Peame ruttu selle vajalise teate viima kompanii pealikele,“ ütles tõsiselt teine piilur malevlane Ilves — ja mõlemad malevlased astusid kiirel sammul mööda teed Oja talu poole.

TULEVIKU GAASISÕDA

Inglise patsifistid on tõsiselt ärevil, et Londoni merekonverentsil ei puudutatud sugugi gaasisõja küsimust. Patsifistid on otsustanud tuletada meele gaasisõja koledusi ja ajakiri „The Illustrated News“ toob oma viimases numbris kunstnik Joseph Danilo watsilt kaks pilti, mis kujutavad Londoni hukkumist gaasipommide läbi. Ühel pildil on kujutatud plats, millel gaaside läbi surevad kõik jalakäijad ja maa-aluselt raudteelt tänavale tulijad. Teisel pildil on näha, kuid võrra pörutavalt hukkub naine ühes lapse ja mehega.

Gaasiataagi mõju suurendab veelgi see asjaolu, et juba praegu leitud pomme võib reguleerida nii, et nad lõhkevad teatud aja järel. Kui sajast lennukist igal ühel asub üks tonn gaasipomme, võib katta kogu Pariisi linna 20-meetrilise gaasikorraga. Linnad peavad kaitsma end gaasisõja vastu lennuväe tugevdamisega.

SURMAKUUSK

(Jufustus 1905. a. rahutuspäevil)

T. E.

I.

Pikkamisi venis mõisa viinavor lumistunud maanteel. Hobused puristasid ja reejalased hõõrusid kriiskavat laulu. Voor oli ligemale veerand kilomeetrit pikk. Ees sõitis aidamees saksasaanis, härmatunud hobune ees. Vooi keskel tukkus kubjas Kolkmann kõrge seljatoega kreslas. Nende hooleks oli valvata, et teekond areneks hästi. Et moonamehed ei puuriks auke viinavaatidesse ega ajaks purjus päi koormaid kraavi.

Oli hiline õhtutund. Kõrgel hõljus lumepilvi ja nende vahelt välgatas teravkoonuline poolkuu.

Äkki kuuldi vooi tagumisest osast laulu:

„Kaheteistmes aastasada
see meil' saatis palju häda.
Kui see murdja hundisugu,
kellest peetaks' palju lugu,
tuli parves Eestimaale,
mis ei ole mitte vale.“

Kupja tukastus oli nagu pühitud. „Juba üks lakku täis!“ siunas ta ja hüppas reelt tee ääre. Seisis põlvini lumes, kuni lähenes koorem lauljaga.

Näeb, Ahasvere noor Annus seisab reejalaste otsal, lööb piitsavarrega vastu viinavaati takti ja jatkab laulu:

„Pühal näol siia tulid,
pärast valmis hundid olid.
Esmalt pühavaimu anti,
pärast ike pähe pandi.“

Kubjas hüppas reenurgale ja noormehega pragama: „Mis sa ammu! Kas löid puuri juba vaati?“

Ahasvere Annus oli poiss, kes kiitles, et ta ei karda elavat kuraditki, veel vähem hoolis ta siis kupjast. Ta ei teinud teise lähedalolekust väljagi, vaid laskis edasi:

„Krahvid, parunid ja vonnid,
nende majadel on tornid.
Vaat', kus paist'vad siidilipud,
galerii peal kullast nupud!“

„Jäta kord juba joru!“ mõirgas kubjas. „Leidis veel mõisamehe laulu! ... See võib sul maksa teenistuskoha.“

„Ajaviiteks laulu kah enam uriseda ei tohi,“ müris Annus vastu. „Ma võin laulda, mis tahan. Teenistukoht, kah mõni mõis või maotäis vorste: Jüripäeval tuleb teisele kohale niigi kolida. Ja kas tead, kubjas, nüüd pole ikka enam aeg, et sinu või paruni ees värisetakse. Kobi ilusti oma reele ja lase mind laulda.“

„Lõuga aga siis, kuni tuleb aidamees, küllap see juba su laulu lõpetab!“ ütles kubjas ja jooksis oma hobusele järele. Moonameeste regedelt aga hüüti: „Tubli poiss, Annus! Tule teeme pisikesed pitsid, siis läheb laul lodusamalt.“

Koondusid nad ühe koorma varju. Habetunud näod pöördusid taeva poole, piiritust, kanget kui tulivett, vulises meestele suhu. Vulises suhu ja imbus verre. Lusti ja rõõmu saabus laialt.

„Eks olè kurat lahti, mõismik saadab sada vaati piiritust linna ja meie peaksime külmetama kuiva suuga,“ urises vana moonamees ja kiitles: „Kohe kui mõisamäelt alla sõitsime, pistsin puurikese vaadi vitsa kõrvalt sisse ja viinakest venis kui niiti.“

Teised naersid. Jõurti metsa vahelt lagedale. Siin tuuseldas tuuletaat kerges lumes, tee oli tuisanud umbe ja hobused sikutasid suuri vaevu koormaid.

Eelpool seisatasid koormad. Mis oli edasiliikumise takistuseks? Annus sumas läbi lume ja seisateles isa ree kõrval.

„Mis siin juhtus? Kas mõni koorem veeres kraavi või mis?“

„Äh, pole midagi,“ vastas vana Ahasvere, „üks tüdrukupiiks piriseb tee ääres, kubjas ei taha teist võtta reele.“

Mõne sammu edasi minnes nägigi Annus naisolen-dit, kes nutuse häälega rääkis: „Mu jõud on otsas... Kui te mind ei vii edasi, ma jään hange. Palun, võtke mind reele ja viige vähemalt metsa varjugi!“

„Ei saa!“ kõmahtas kubjas karedasti. „Mõisa hobused ei ole hulkurite jaoks. Laske voor liikvele, mehed!“

Noor Ahasvere segas vahele. „Pea nüüd ikka, kubjas! Sul on tühi regi, tugev hobune ees, kuidas jätame inimese tuisku?“

„Kuidas jätame,“ mõnitas kubjas. „Mis ma siis sinu arvates peaksin tegema? Iga minut on oodata parunihärra tulekut, ta sõidab raudteejaamast meile vastu, kas sina vastutad pahanduse eest, mis sünnib siis, kui veame tundmata inimesi? Kõrts pole enam kaugel, küllap see tüdruk sinna tambib!“

Aidamees hõikas vooi liikuma. Noor tüdruk tee ääres ringutas meeleheitel käsi ja tuikus. Annus rutatas teda toetama. „Ärge kartke, ma viin teid edasi,“ ütles noormees. Kubjas vaatas tagasi ja hoiatas:

„Ma ütlen sulle, poiss, ära tee rumalusi!“

Annuse isagi torises: „Sa nagu kisud tüli! Justkui koer alati kupjale kärinal vastu. Mis sa selle linna lipakaga jäändad! Kes käsib hulkuda ööajal mööda maanteed.“

Annus ei vastanud. Ta tõstis väsinud ränduri reele ja kohendas talle heinapuntra tuulevarjuks. Ise käis ree kõrval. Käis puhk aega vaikides, siis pöördus reel istujale:

„Kui külm ehk jalus, tuleks hõõruda, muidu näpistab viimaks veel varbad?“

Reelt vastati: „Oh ei, mul pole külma. Väsimus vaid võttis võimust. Tuisuga eksisin teel. Pahmasin

pehmes soos. Poole kehani vajusin lumme. Viimaks kuulsin hääli ja jõudsin suuri vaevu maanteele. Siis oli ka jõud lõplikult otsas. Kui teie poleks mind päästnud, oleksin praegu hanges. Ma ei tea, kuidas tänada teid.“

Niipalju kui Annus ööhämaruses nägi ja hääle järele võis otsustada, pidi tundmatu naisolend olema väga noor ja nägus. Küllap ta oli linnast pärit ja käis mõninga hädalise asjatalituse pärast maal.

Annus tahtis juba esitada küsimusi, kui äkki kuulis eespool kuljuste helinat. Voor seisatas jällegi. Vana Ahasvere tõusis koorma otsa püsti ja viipas ägedasti piitsavarrega. Ise hüüdis tagasihoitud hääli: „Annus, peksa plika kus kurat! Parunihärra tuleb.“

„Ma tulen reelt maha? Teil võib juhtuda minu pärast halbust,“ ütles piiga.

„Jääge rahulikult istuma!“ keelas Annus. „Suur saks möödub ehk nii, et ei pane teid täheleegi.“

Aga Annus eksis. Saksa saan lähenes, kolm hobust järjestikku ees. Parun istus raskest kasukas, kraest näha vaid punane nina ja jäätunud vurrud. Aidamees ja kubjas pahmisid saani kõrval, kupjal müts kaenlas.

Annuse koorma kohal käskis parun peatada. Kutsari ohjapingutusel jäid hobused rôngaskaeltu seis- ma, ise ragistades suuraudu.

Tekkis siis paruni ja Annuse vahel järgmine sõnelus:

„Keda sa sõidad mõisa hobusega?“

„Teekäijat, keda ähvardas hangejäämine.“

„Ah nii, sina haugud kupjale vastu ja korjad tee äärest hulkureid. Müts maha, kui parunihärraga räägid!“

„Oma pea, oma müts. Ega siin teistel pole käsutada midagi.“

Paruni nina kahvatas viha pärast valgeks. Ta pöördus kupjale:

„Viska see inimene reelt maha ja võta poisilt hobune. Ta on lahti lastud. Mitte sammugi ei tohi ta astuda minu viinavooris!“

Kubjas oli juba valmis haarama reelistuja rõivaist. Annus astus vahele. „Ära ikka käperda!“ Tõukas kupja kõrvale ja aitas oma kaitsealuse reelt maha. Siis sähvatas parunile:

„Teie maksate mulle aastapalga, pidage seda mees!“

„Vait!“ möirgas parun. „Kubjas, käse meestel minna!“

Koormad liikusid käskimatagi. Voor venis ühele ja paruni saan kadus teisele poole. Lagedale maanteele jäi vaid kaks inimest ja nende ümber kees lumemaru.

II.

Pärast seda ei kuulnud Ahasvere Annusest midagi. Paari aasta möödudes ilmus ta aga äkki jõulupühade ajal maale. Ilmus moonamajja linnarõivastuses, näost kahvatu ja tõsine.

„Kus sa mul siis nüüd õige kõik see aeg mürasid?“ küsis vana Ahasvere Mihkel. „Tundmatu plika pärast panid oma elujärje nahka. Ei tea mis sa nüüd ses poipalitu räbalas uhkustad, nägu näljane peas.“

„Sa, vanamees, ära siis kohe urise!“ hakkas ema hurjutama. „Poiss pistab vaevu nina ukse vahelt sisse, pistad purema.“

„Ta uhkustab oma toreda elujärjega, hahaa!“ tor- kas Annus. „Orjab mõisat, et kael kahekorra, paruni ees selg küürus ja müts peos. Ja mis sina, vanamees, tead sellest plikast, mis? Ta on minu pruut, saad aru! Kuldaväärt inimene. Käis seekord maal ema matusel, tagasi minnes sattus tuisku. Terve voori meeskond, kupjad, kiltrid ja suur saks ise, oleksid inimesel lasknud kärvata tee ääres, mina kandsin ta oma kätel lähemasse tallu, oli see kuritegu? Teie siin maal näete elu ja olukordi sootu teises valguses ja värvingus kui meie linnas. Mõisnik on teie a ja o, aga mina ütlen: varsti pole paruneid. Vaadake kuis nende mõisad kõrbevad. Kannatage, tuleb aeg, kus nende metsade ja väljade peremehed oleme meie!“

Selline kõne ajas vanale Ahasverele hirmu peale. Ta ütles pojale: „Kui sul pole targemat juttu ajada, siis mine kohe tagasi, kust tulid. Kas tahad, et meid, vanainimesi, sinu lori pärast mõisamajast välja aetakse?“

Annus jäi aga maale. Jäi, kuni saabus teisigi linnamehi. Siis korraldati mõisatööliste koosolekuid, võeti viina ja räägiti raskeid sõnu. Mõni päev hiljem ilmusid mõisapõletajad. Parun oma perekonnaga oli põgenenud Haapsallu, härrastemajale pisteti tuli otsa. Annus ei võtnud osa mõisa põletamisest. Ta mõistis sellise teguviisi karedasti hukka.

„Mis jaoks hävitada maju ja varandusi? Lõhu maha ussipesa, ta poeb põõsa ja salvab sind parajal ajal uuesti. Tuleb võidelda ja oodata, kuni langeb kokku terve see keiserriigi krempel, siis alles pääsime pärisperemeestena maa kallale.“

Annuse seisukoht ei leidnud poolehoidu. Mis siin veel oodata ja vaadata, pole muud kui tuli otsa lossidele ja mõisadele. Kui on lööming lahti, siis olgu laia- jooneliselt.

Purustati kroonu viinapoed, visati kartulitega märki keisripildile. Ega see lugu lõpe heaga, arvasid tagasi- hoidlikumad mehed. Varsti räägiti mustsajast ja karistussalgust. Annus nägi, et on paras aeg kaduda linna. Ta otsustas ööbida viimase öö moonamajas ja hommikul vara alustada teekonda.

Öösel klopiti aga püssiparadega vastu ust. Annus tõmbas palitu särgi peale ja hüppas aknast välja. Siin võtsid aga püssimehed ta vastu ja sidusid käed seljataha. Annus visati reele, kus oli paar teist vangi juba enne.

Karistussalk liikus edasi. Kasakatejõuk kõige ees, piigid nagu hiiglanõelad vastu kuuvalget. Jalavägi astus regede ümber, lumi krigises ja kriiksus ree ja- laste all.

Annus vaatas kaasvange lähemalt. Üks oli noor poisike, kes võbises külma pärast, teine, keskealine ja lõuahabemega talumees, naeratas Annusele kurvalt vastu ja rääkis sõnahaaval: „Tapavad maha... Ega armu pole midagi... Vallamaja juures võeti juba mit- mel hing välja.“

Mees ei saanud rääkida pikemalt, sest soldateist käratas keegi pikavurruline „molčatj!“ ja ähvardas täägiga.

Noor vang hakkas nuuksuma. Külm võtab varbad ja nöör löikab kätte.

„Kes nüüd küsib sellest!“ kähistas vanamees. „Ei nüüd hoolita inimesest midagi.“

Annus surus hambad kokku. Lund kõhistas palitu hõlmade vahelt paljasse põue, vangistamisel tekkinud ärevus ei lasknud aga praegu veel tunda külma.

Pidi ta nüüd tõesti surema? Kakskümmend aastat vana ja juba ots peale. Ema jääb nutma ja linnas ootab Maria. Ootab ja leinab, kui kuuleb, mis juhtus maal.

Kas pole siis mingit pääsu? Võimatu näib see: püssimehed valvel ja kasakad hobustega. Kuhu sa lähed või põgened? Oleksid käedki vabad. Ei ole parata midagi: tapavad maha, piinavadki enne veel.

Ree nõksatudes laskus ta seljakile reele. Seejuures sattus käsi terava plekiserva vastu, mis oli naelutatud lõhkenud ree tiivapuule. Verd hakkas tilkuma läbi reepõhja lumistunud teele nagu peeneid punalilli.

Ükstapuha, las' nõrgub verd. Varsti lasevad kuuks lõplikult. Aga... Annus äkki võpatus ajju torganud mõttest: kas see terav plekinurgake ei löikaks läbi ka ta kütkeid? Maksab teha katset. Saaks ometi seista vabu käsi tapjate ees. Saaks mõnele anda enne surma vastu vahetmist.

Annus hakkas tasakesi hõõruma kätekütkeid vastu plekki. Nööri keed naksatusid. Saabus küll kättesse lihahaavu, aga pikapeale pidi rebenema ka nöör.

Vahepeal läheneti Hundinurga metsani, kus maantee ääres kasvab kõrge kuusk. Seda kuuske hüüti surmakuuseks, sest tema oksa oli end poonud vanasti, nekrotite püüdmise ajal, noormees, kes eelistas surma kodumaal väeteenistusele võõrsil. Sama kuuse juures seisatas karistussalk. Ohvitserid seletasid midagi Saksa keeli, kümme sõdurit kutsuti salgast välja.

„Vangid lastakse maha,“ rääkisid soldatid ree juures. Ahasvere oskas nipalju Vene keelt, et mõistis selle kohutava teate tähendust. Teised vangidki aimasid, mis seisab ees.

„Lugu läheneb lõpule...“ sosistas vanem mees Annusele, „nad ei taha meid vedada mõisani, tapavad siinsamas kuuse all maha.“

Poisike valmistus ka midagi ütlema, aga tema võbisevaolt huulilt ei tulnud sõnu.

Nüüd lähenes kaks soldatit reele. Nad haarasid vanema vangi ja tõukasid teda kuuse sihis. Kümme

meest rivistati maantee veerul. Klõbisesid püssimehanismid, kuuldi poisikese hädaldamist reelt. Samal ajal katkes Annuse kütke viimne niit. Käed vabad, hüpapas ta üle maanteekraavi ja põgenes metsa. Ohvitseride hõiked, kära, paugud ja terav valu õlas, see oli kõik, mis põgeneja noormees kuulis ja tundis enne, kui tihed padrik osutus temale peidupaigaks tagaajajate eest. Tal oli kahju kaastlastest, kes surid surmakuuse all, aga mida võis ta teha nende kasuks?

III.

Läinud aasta suvel viibides maal ja peatudes Hundi-nurgas tegin juttu keskealise asunikuga, kes alustas oma uue maja ees kaevukaevamist. Kuidas temal kodukolde korraldamine areneb? küsitelin. Ei olevat viigagi: oma maa ja maja, mida sa siit maailmast ikkagi paremat lähed tahtma.

„Tervislik seisukord vaid teeb mõnikord tuskka, on eluajal saadud neid kuule ja haavu kehha, nüüd hakkavad tagant järele tegema häda.“

„Te olete võtnud osa maailma- või vabadussõjast?“

„Mõlemaist. Ja esimese kuuli sain õlga kakskümmendviis aastat tagasi, vaadake, seal kõrge kuuse juures. Karistussalga küüsis olin.“

Nüüd teadsin: mu ees seisis Ahasvere Annus. Meil algas pikem vestlus. Annus on jutukas mees, aga naeratab vähe. Siis vaid märkan muhelust ta päevitunud näol, kui kiitleb: „Jah, kas meid vähe tapeti ja taga aeti, aga näe: maalapi mõisaväljust venitasin ikkagi välja! Kahju, et seda enam ei näinud vana Ahasvere, kes puhkab ammugi mulla all.“ Siis kuusele osutades sõnas asunik: „Selle kuuse ma kärstaksin jalamaid maha, oleks ta minu maa peal. Ööseti mööda käies nagu hirm teise ees. Mõnikord saabub hulle mõtteid, et teab kuidas need maailma ajad ja asjad arenevad, saabub äkki jälle niisuke lugu, et kuusealune sammal joob verd.“

Ma katsusin asunikku veenda, et selliseid õudseid aegu enam ei tule. Las' surmakuusk kasvada kus ta on. Tema kohin ei hirmuta enam kedagi. See osutub tumedaks mineviku lauluks.

Asuniku majast väljus noorepoolne perenaine. Sama, keda Ahasvere kandis kord kästel välja lumetusust.

„Maria!“ hüüdis asunik, „ütle Peedule, et ta toob kambriist laualt mulle piibu ja tubakakoti.“

Minut hiljem vadiski õue punapõseline poiss. Ja nüüd märkasid Annus Ahasvere näol jällegi laia naerumuhelust.

VÕÕRASTE VÕIMUPÄEVILT

Kui suured saksad sõitsid

T. B.

Kui meie päevil ministrid või teised riigitegelased teevad ringsõidu maal, siis teostub see vaikselt ja tagasihoidlikult. Pole enam suurt mundrihulgust ega kartust ülemuse ees. Auto veereb mööda ehk seisatab mõne ametasutuse ees, erariietes isikud astuvad välja, surutakse sõbralikult kätt. Sageli ei teagi harilik kodanik, et kihelkonda on külasthanud valitsusliige. On ka juhtumeid, kus ministri ringsõit siirdub ta kodukülla. Nüüd on vastuvõtt veel kodusem ja südamlikum. Lühidalt: rahva valitsejaks on rahva enda esindajad, rahva pojad; endine orjaalandus ja seljaküürutamise on jäänud mineviku hõlma.

Kaugeltki nii polnud lugu paarkümmend aastat tagasi, kui meie kodumaa oli Vene riigi kubermang ja kõrgeimaks võimukandjaks osutus siin kuberner. Sel ajal võis juba iga politseijaoskonna ülevaataja (rahvakeeles — kalott) kodanikele kurjasti peale kärgata, mis siis rääkida veel kõrgemal kohtadel seisvaist ametnikest. Rahva ja ametnike vahekord oli enam kui jahe. Eriti märgatavaks sai see pärast 1905. a. rahutusi, mil tundsime nii kibedasti, mis tähendab elada võõra võimu all ja kannatada võõraste survet.

Kubermangu kõrgeim võimukandja — kuberner — liikus väga harva Tallinnast kaugemale, välja arvatud Peterburi, kuhu kutsusid teda ametiasjad. Kui kubernerihärra arvas heaks sõita maale, siis kujunes see suursündmuseks, mis pani kihama mõisnike ja kohapealsete ametnike pere. Laiad rahvahulgad suhtusid suurte sakste sõitudele külmalt.

Mäletan kuberner Korostovetsi sõitu Lihula. See külaskäik leidis aset kas 1910. või 1911. aastal, kindlasti enam ei mäleta. Püsivalt on aga mälestusse jäänud need suurejoonelised ettevalmistused ja ärevus, mis kõrge külalise tulekul alevikus levisid. Kuberner saabub... Heldene aeg, ega see pole naljaasi: nüüd olgu kõik korras ja tip-top. Saab ju väike Lihula harva nii suuri saksu näha.

Sel puhul tuletati meele ka keiser Aleksander I külaskäiku Lihula. Keiser teinud ringsõidu Baltimail ja peatunud Lihulas. Keiser ööbinud kirikumõisas ja seal murtud pead, et mida nüüd peale hakata? Mida oskad anda keisrile süüa, kuidas valmistada voodi? Hiidlased arvanud küll, et keiser söövat aina sularasva ja kakuleiva sisu ning magavat kahe kasuka va-

hel, aga vaevalt võisid pastor ja ta proua toimida selle kuulduse järel. Talli juures karjutati siis kukki ja kanu nii mis hirmus, köögis kuumeldati keeta ja küpsetati kokku virnade viisi noori loomi ja sulglinde.

Pärast selgunud aga, et keiser polegi nii suur söömamees. Nakitsenud niisamuti üht ja teist ja pole pöörnud mingit tähelepanu kuldkarikale, mis oli rutuga kohale toodud lähedalasuvast mõisast.

Keisrile magamisaset valmistades lasknud pastori proua voodisse laduda kolm madratsit ja paar sulepatja veel pealekauba. Ega keisrihäräl ometi või olla kõva küljealune...

Hommikul olnud aga toaneitsi üllatus suur, kui näinud, et keiser on nurka loopinud kõik padjad ja madratsid, peale ühe, millel maganud öö.

Keiser astunud sisse ka mõnesse majja ja asutusse. Ega tema majesteedi jalg või astuda vaibata põrandale, seepärast kasutatud ainukest kallihinnalisemat vaipa, mille üks tragi poiss kiirjooksul viinud majade tagant sinna hoonesse ette, mida keiser külastas. Ühes majas avaldanud keiser imestust, et millega see on seletatav, et siin alevikus on kõik ühevärvilised vaibad. Peenike pilkemuie riigivalitseja suu ümber lasknud mõista, et ta küllaldaselt mõistis seda kiirjooksu, mis vaiba kohaleviimiseks arendati.

Niipalju möödaminnes keisri külaskäigust, nagu teadis sellest rääkida rahvasuu. Nüüd oodati aga kubeneri külaskäiku ja ettevalmistused arenesid hooga. Tuletõrje mehed kutsuti juba paar nädalat varem kokku ja käsutati: kübarad olgu puhtad nagu hõbe ja kubernerihärra tervitamine selge kui vesi. See oli pritsimeestele raske ülesanne. Kübarad nühti küll ruttu särama, tarvitades seejuures tuhka ja raekinnast. Venekeelne tervitus, see mait osutus aga keeruliseks küsimuseks. Tuletõrje pealik luges küll ette, et niiviisi peate tervitama: Sdravia želajem vaše prevoshoditelstvo, aga kelle keel annab sellised rasked sõnad välja? Ja neid tuleb välja prahvata kooris, nagu teevad sõdurid! Külapoisid käisid õhtuti pritsimaja juures keelt murdmas ja siunasid salamahti kubeneri kõigi ta aunimedega maapõhja. Harjutati ka paraadimarssi, kas jäta või saapatallad sinna paika.

Kaupmehed ja majaomanikud olid lausa kihamas. Otsiti üles traditsioonilised saterkuued

ja kõvad kübarad. Triigiti kraesid ja poleeriti keppe. Mõisas ehiti muruplatse ja istutati lilli. Kiriku põrand küüriti puhtaks ja altari ees haljendati lühtreid.

Viimaks saabus suurpäev. Kuberner pidi jõudma enne lõunat Lihula. Pritsimehed peideti hoovidesse. Nad pidid kõrget külalist üllatama eennagematu veemanöövriga. Pasunamehed ootasid, puhtaks nühitud pillid kaenas.

Oodati tund, oodati kaks, oodati lõunani ja veel pärast lõunatki. Naised ilmusid külast meestele söögipoolist järele tooma. Lõpuks ometi kõlas hüüd: „Kuberner tuleb! Mõisa mäelt on selgesti näha: sõidab neljahobuse tõllaga.“

Nüüd arvasid tuletõrje ouptmannid ja pealikud, et manöövrist ei tule enam asja. Kubernerihärra hilistus, tal süda vesine, läheb kohe mõisa lõunale, ega ta hakka enam jälgima vee-manöövrit.

Tuletõrjujad rivistati mõisa paraadukse lähedal puisteel. Vana parun, valgepealine ja ümmarguse kehaga mees, tuli vaatama, kas kõik korras. Parun oli nimelt tuletõrjeseltsi aupresident.

Mõisasaks ütles hääle kärisedes: „Tervitan teid, Lihula vabatahtlik tuletõrkujate (ta ütles tõrkujate) selts ja soovin, et te meie kubernerihärrale üks ilus oustus üles näitaksite!“

Meeskonnad ootasid, käed õmbluste juures, muusikantidel pasunad mänguvalmis. Kuberneril töld veereski varsti mõisa ette. Kuberner astus sõidukist välja ja tervitas härraseid. Siis lähenes vana paruni saatel tuletõrjele.

Oli maailmatu pikk mehelõngard, süsimusta täishabemega ja kuldpagunitega munder üle. Tõstis käe hetkeks mütsi juure ja tervitas. Pealik andis meeskonnale märku. Meeskond aga oli langenud verest ja ühistervituse asemel saabus mingi hale hääletsuste segu. Kuberneril habemes iltses lõbus naeratus, tuletõrje pealikul värises aga alumine huul nagu palavikuhaigel.

Orkester hakkas mängima „Bože tsarja hrani“, aga ka siin juhtus äpardusi. Bassimees oli ärevusega maha pillanud noodi, mille tuul

viis allamäge. Mees puhus peast, aga kaks põhi-tooni tulid kuuldavale sootu valekohal.

Mäng kippus segi minema. Ometi lõppes tseremoonia enam-vähem rahuldavalt ja külaline võis minna lõunale.

Pärast külastas kuberner vallamaja, kirikuid, koole ja teisi asutusi. Haridusseltsis oldi hädas: ei olnud keisripilti. Sellela aga polnud tsaariajal seltsimaja ettekujutatav. Rutuga hangiti kustki lagunenud raamiga keisripilt ja riputati seinale.

Siis oodati kubernerit, segapillide orkester mänguvalmis. Suursaks astuski saali ja orkester tõmbas lahti Preobraženski marsi. Orkestri juht teadis, et Korostovets on teeninud Preobraženski polgus, seepärast valiti ka vastav mängupala. Ja kuberner, kel muidu Eesti seltskondlik elu oli okkaks südames, tegi seekord ülilahke näo. Kuulas ära seltsi esimehe tervituskõne ja päris orkestrijuhilt, kes need mängijad on, kas palgalised või asjaarmastajad? Kuidas on nad ära õppinud selle ilusa marsi? Tema, Korostovets, võidelnud selle marsi helide saatel Türgi sõjas. Kuule sadanud nagu rahet.

Kuberner näitas meile üht mõlki oma mõõga päral ja ütles: „Seda on teinud Türgi kuul.“ Kui Korostovetsi silma puutus aga lagunenud raamiga keisripilt seinal, siis oli ta lahkus kadunud. Mürises pahaselt, et kas selts ei saa paremat pilti.

Edasi külastas kuberner pritsimaja ja surus möödaminnes ühe pealiku kätt. See mees kiitles pärast mitu aastat, et mis teie ka olete, vaat' mina: kui kuberner käis Lihulas, siis surus ta mu kätt.

Pärast räägiti veel kaua kubernerit külaskäigust. Ja meie kuulsime kuberner Korostovetsist paljugi. Ta tegi takistusi „Estoonia“ nurgakivi panemisele ja seisis Eesti rahvuslikele püüetele süle ja seljaga vastu. Halbu mälestusi jäi temast nagu kõigest Vene ametnikest, kes jäid külmaks vabadust ihkava väikerahva huvidele.

Mukdeni lahing 1905. a. veebruaris ja mis temast meele jäänud

1905. aasta veebruarikuus ärapeetud paarinädalase Mukdeni lahinguga lõppes õieti maaväe tegevus Vene-Jaapani sõjas Mandshuuria legendikkudel. See veerand sajangu eest peetud kokkupõrge kahe tugeva jõukatsuja vahel oli pärast Napoleoni sõdu üks suuremaid lahinguist üldse. Mäletan seda meeleolu hästi, mis valitses enne lahingut ja lahingu ajal sõjaväes, ja võin kinnitada, et Kuropatkin, tolle aegne Mandshuuria vägede ülemjuhataja, ei valetanud, kui ta aeg-ajalt teatas, et „ЛУХЪ БОЙСКЪ БОДРЫЙ“ kuigi see Venemaal käärima hakkavate voolude poolt välja naerdi. Tegelikult polnud sel ajal võitlemistuju meestel veel lõpnud.

Küll oli 1904. a. jõulu eel Port-Arturi langemine väga rusuvalt mõjunud. See kindlus, mis oli ehitatud headel looduslikkudel tingimustel, pidi ootuste ja lootuste järele andma Venemaale uue Sevastopoli kaitsmise kuulsuse. Kuid tegelikult tõi ta suure pettumuse: ta suutis vastu panna kõigest mõned kuud, nii siis võimatu vähe. Aga kuhu olid jäänud Suvorovi, Kutusovi, Nahimovi, Skobelevi j. t. järeltulijad, kes oleksid viinud Vene vägesid kuulsusrikkastele tegudele? Taheti näha nende sarnaseid, kuid neid polnud olemas.

Mandshuurias võitlevate vägede peale mõjus Port-Arturi langemine kõige rohkem. Misesuguseid lubadusi oli antud Euroopast välja sõites pikale teele minekul, kuidas oli välja sõidetud igasuguste õnnistuste, annetatavate pühapiltide ja jaamades väljajagatavate kaelaristikeste saju all! Kuidas oli ära sõidetud üle 10.000 versta suure käraga ja hallooga ja nüüd järgnes ometi kõige igapäevasem sissekukkumine. Sellest häbist oli vaja puhtaks pesta, maksu mis maksab.

Väiklaste Vene enesearmastuse meeleolude kõrval liikus ohvitserkonnas ka kõrgemaid ja kaugele ulatuvamaid vaateid. Selgelt jäi mulle meele ühe väeosa, kes alles oli jõudnud lahinguväljale ja mõne päeva eest vaguneist välja laadinud, inspekteerimisel peetud kõne.

Inspekteerija-kindral rääkis:

Meie ei kaitse siin mitte üksi Venemaad ega Vene rahvast, kui täidame keisri käsku, meie kaitseme kõiki neid valgeid rahvaid, kes elavad Euroopas, kuigi praegune sõda veel neid ei puuduta otsekohe.

See, mida teie Euroopa-Venemaal olete kuulnud, et kollane tõug tungib lääne poole, seda näete nüüd oma silmaga, see on tõsiasi. Kollase raassi juurekasv on suur, ta otsib teed

mandrile, sest muid edasimineku võimalusi tal pole.

Ja on tal kord käes edasitungimise võimalused, on nende laine ka valmis veerema lääne poole. Nii vähesega ja piskuga, kui elab ja töötab kollane inimene, meie ei saa läbi. Meie ei suuda võistelda nendega nälgimiskunstis, meie jääme seal alla, kui meie nüüd ei pane vastu nende edasitungimisel lahingutes kuulsaks saanud Vene mõoka. Euroopa rahvad ei tunne hädaohu suurust, nad on seks liig kaugel, ja ta täisraskus heljub alles tulevikus. Kuid see saab neile selgeks sõja lõpul, mis saatuse nägemisel on jätetud meie otsustada. Sellele kollaste edasiliikumisele tuleb piir panna ja tamm ette ehitada. Meie oleme Venemaa ja teiste Euroopa rahvaste vahiks kaugel idas ja seepärast täidame selle kohustuse mehiselt.

„А поэтому съ Богомъ братцы!“

Kõnet kuulati surmavaikusel.

Oktoobrikuus 1904. a. Schahe jõe ääres ärapeetud võitlustele oli järgnenud talve tulek, kus Vene väed uusi vastuhakkamiskohti otsides ja kindlustades olid kogunenud Lõuna-Mandshuuria tähtsama provintsilinna, Mukdeni, ümber. Kuna liinosad kasutasid kaitsekravide ja reduutide ligidal asuvaid hiinlaste mahajäetud fansasid, oli reservide ja sideosade seisukord parem: paljud neist leidsid peavarju Mukdenis endas, mis oli Mandshuuria oludega ja elutingimustega võrreldes paremaid ja jõukamaid linnu.

Mahajäetud ja lagunenenud fansades, kuigi seal kord oli elanud äärmiselt vähenõudlik hiinlane, polnud elu paremaga harjunud Vene soldatil kiita. Neil puudusid laed hoopis ja sisse astudes võisid vahtida vastu katust. Polnud materjale, polnud aega lagede valmistamiseks. Lihtsaid tulepuidki hakati müüma kaaluga, 3 kopikat nael. Fansade keskel oli harilik koda, kus peale muu oli ka tulease. Toataolises siseruumis käib seinäärset kaudu ringi umbes 3 jala kõrgune lava, kust alt viivad läbi tule ja suitsu väljumisteed. Kütmisel läheb lava lagi soojaks ja seal võib lamada kui ahju peal. Kui seda küttematerjali nii napilt poleks! Suitsu korsten ise ei asugi fansa küljes, küll aga tükk maad eemal õuel. Aknaklaas on külades alles tundmatu. Aknad ise küll on olemas, kuid neid kaeti paberiga, mida siis läbi niisutati õliga. Nii paistis sisse küll matt-valgus, kuid mis sündis väljas, seda ei võidud näha. Seepärast polnud ime, kui soldatid arvasid paremaks maa sisse kaevetud ja pealt presendiga kaetud keld-

Kahurvägi Narva rindel enne vaheahu viimaseid vaenlase rünnakuid tagasi löömas.

reid tarvitada, mis kogu primitiivsuse juures ometi olid soojemad, sest 1905. a. oli talv kaudis lumevaene, kuid külm.

Mukden ehk Vana-Hiina keeles Schingjang on Mandshuuria ilusaim ja elanikurikkaim linn, kus sirged ja prügitatud tänavad veel võistlevad kõverate saviteedega. Seal on saviplonnist hüttide kõrval ka rohkesti kiviehitisi euroopalise ilmega. Suuruse poolest keskmise Venemaa kubermangulinna sarnane, ületas ta kaugelt teised põhjapoolsemad Mandshuuria provintsilinnad, Hailari ja Girini. Ta asub õige viljarikas lõuna poolt läbijooksva Hunhe jõe orus ja endiste provintsi maanteed sõlmekohas, mis ta valitsevat seisukohta juba esimesel silmapilgul laseb silma paista. Linnast õhtu pool asuvad õige arvurikkad hiinlaste külad ja siit poolt viib läbi ka Ida-Hiina raudtee Harbiin-Port-Arturi liin. Põhjapool Mukdeni asub ilus ja uhke park, haruldaste puude ja kasvu-dega, mis tähtis seepoolest, et siia on maetud mandshude dünastiast pärit olevad valitsejad, kelledest välja on tulnud Hiinamaa edaspidised taevapoja-nimelised keisrid.

Seda parki ja endiste valitsejate haudade kabeleid peeti sel ajal hiinlaste usuliste vaadete kohaselt iseäranis pühaks kohaks, kuhu võoraste paljas ligiminekki polnud soovitatav. Väeosa juure komandeeritud hiinlane-tõlk aga jutustas, et Harbiin-Port-Arturi raudtee sihiajajad Vene insenerid seda pühadust pole kuidagi tahtnud tunnustada ja ajanud sihi pargist läbi. See tegu toonud aga Mukdeni elanikkude meeleollu sarnase kibeduse, mida nemad kuidagi ei suutnud ära unustada, ka aastate järele mitte.

Esialgul näis tuju Vene väes kihavat selle üle, kuidas maksa kätte jaapanlastele nende poolt antud lööke, sest viimased olid liig haavad Vene senisele aule, kuulsusele ja ahklevale pealehakkamisele. Seega arvestades tehtigi katset kuulsa Miščenko ratsaväesalga saatmisega kaugele jaapanlaste selja taha lõhkuma Port-Arturi poole viivat raudteed ja takistama Port-Arturi piiramisest vabaneva Jaapani kindral Nagi väe ühinemist teiste Jaapani peajõududega. Kuid see katse äpardus peale muu ka Mandshuuria looduse iseäralduste tõttu. Mandshuurias kasvatatakse suurel hulgal jämeda pilliroo taoliste vartega taime, mida sügiseti raiutakse maha, kuna varsi tarvitatakse hoonete kütmiseks. Mahajäänud gaoljani kände on täis terved väljad ja kui need on kuivanud või külmetanud, lähevad otsad ülevalt teravaks. Sääraste kändude otsa sattumine on inimestele ja hobustele otse hukatuseks, sest seal ei pea vastu ükski soldati saabas ega hobuse kabi. Säärane õnnetus oligi juhtunud Miščenkoga ja ta jalust veristatud ratsavägi oli keeranud tagasi igasuguse tagajärjeta.

2./15. jaan. 1905. a. oli kolmele Jaapani väele tulnud juure neljas, peale selle veel kindral Kamamura vägi Koreast. Eriti teravalt pandi Miščenko tegevust tähele Kaukasuse vabatahtlike ratsaväe juhi vürst Orbeliani staabis, kelle 3 väe juhatusel mul tuli pidada ülal sidet. Siin tunti äpardusest kahjuröömu. Sest kuna vürst Orbeliani ratsavägi viibis peaaegu alati eel tuleliinil, sai Miščenko ikka kaudseid ja kaugeid ülesandeid, mis võisid küll tuua kuulsust, kuid polnud nii hädaohtlikud.

Nii oli jaanuaris löögivalmis kummalgi võit-
leval poolel umbes 300.000 meest ja kärsitult
oodati vägedes, mida toovad lähemad päevad.

Võis olla umbes 10. jaanuari ümber, kui sai
meie väljatelegraafijaamas teatavaks, et jaa-
panlased algavad ligemal ajal pealetungi. See
sünnitas ärevust ja läbijooksvatest käskudest
võis arvata, et Vene poolt püütakse jõuda ette.
Ning öösel vastu 12./25. jaan. hakkas lõuna-
õhtu poolt kostma suurtükkide mürin, mis kuu-
lutas I Siberi korpuse katset visata tagasi jaa-
panlaste paremat tiiba. Kuid mujal vaikus kogu
Vene väerind. Seepärast nurjus katse ja üksik
pealetung jäigi episoodiks, mille sihid ja taga-
järjed jäid arusaamatuks.

Olime huvitatud, missuguseks kujuneb eel-
olev lahing, kas läheb korda panna seisma jaa-
panlaste pealetung või seisab ees uus tagane-
mine põhja poole. Jaapanlaste uus võit näis ve-
nitavat rahutuleku ikka kaugemale ja kojuigat-
sus piinas meid igauht. Nii tegime tihti öösiti
telegraafijaamast omavolilisi ratsaväljasõite
liini poole, milleks head traavid olid käepärast.
Jaamas olid teenistuses peale suurearvulise lii-
niehitaja-voori teenijate 6 telegrafisti ja 4 kasa-
kat käskude ja sõnumite edasitoimetamiseks.
Ühel varajasel hommikul tagasi jõudes leidsin
üle poole mehi olevat purjus ja raskesti maga-
vat. Nagu selgus, olid kibedaid jookke armastajad
venelased kustki leidnud Hiina põletatud viina
(hanshat), end joonud täis ja kõik telegrammid
jätnud edasi saatmata. Selle joogi mõju on
ränk ja kestab kaua. Meestele pealepandud kar-
istuse tasusid näd omal viisil: minu päeva-
raamat kõigi mälestustega kuni Mukdeni la-
hinguni varastati.

Lahingusündmuste arenemisel tekkis esi-
mene suurem lahkeli, nagu see venelaste juu-
res otsustaval silmapilgul harilik. Vene väe-
rinna keskkohal esimese liini ligiduses käisid
küll võitlused, kuid isээрalise ägeduseta. Seda
ülatavam oli 16. jaan. kuulda, et paremale ti-
vale oli antud käsk taganeda, keskel asuv kol-
mas vägi olevat hädaohus! Nüüd teatati, et 2.
väejuht paremal tiival kindral Grippenbergi te-
legraafiteel palunud end vabastada ja ajaviit-
mata sõitnud ära, pidades koostöötamise vägede
ülemjuhataja kindral Kuropatkiniga võimatuks.
Grippenbergi järgnesid mitmed teised. Välja
kukkus jäädavalt ka kuulus Mišenko, kes ühel
pealetungil sai haavata ja evakueeriti.

Kuna enne Mukdeni lahingut Mandshuuria
väes eestlaste arv polnud suur, hakkas see 1905.
aasta algusest peale kiiresti tõusma. Selle põh-
juseks oli asjaolu, mis tänini on jäänud avalik-
kuse ette toomata. Nimelt mobiliseeriti juba
1904. a. suvel Läänemeremaade tagavaraväeli-
sed, seega riigi äärmisel läänepiiril, kuna aga
paljud Vene sisekubermangud, mis sõjaväljale
olid ligemal, jäid sellest puutumata. Sellest ei
saadud omal ajal muul viisil aru kui et üht tulle

saates hoiti teist. Eestlasist komplekteeritud
väeosad jõudsid nimetatud ajaks sõjaväljale,
peale muude, nii et suure Vene riigi alamaist
saates tulle muulsi piirimaadelt hoiti vene-
lasi sisekubermangudes. Nimetatud ajaks jõud-
sid eestlastega komplekteeritud väeosad juba
kohale ja võtsid osa Mukdeni võitlusist, peale
teiste ka 147. ja 148. Tsaritsõni ja Kaspia pol-
gud. Siin kujunes aga nimetatud polkude saa-
tus otsekui eestlaste irvitamiseks. Nad pidid
kaitsma I armees Putilovi ja Novgorodi sop-
kasid (mäereduute), kus sattusid kõige kibe-
damate võitluste keerisesse ja kaotasid palju
mehi. Nii pole nende eestlaste arv, kes Mukdeni
lahingus on langenud ja kelle kondid puhkavad
Mandshuuria mullas, mitte väike. Juba veeb-
ruarikuu alul oli Eesti keelt kuulda igasuguste
väeliikide juures. Üksteisega kaugel võõrsil
kokkusaamise rõõm oli liigutavalt suur ja otse-
kohene.

Nurjaminekust hoolimata kavatseti Vene
pool uut pealetungi. Isegi aeg oli selleks määra-
tud kindlaks 12./25. veebruarile. Tegevuskoht
oli jällegi paremal rinnal. Kuid peagi selgus as-
jaolu, et jaapanlased ka siin on jõudnud ette ja
oma väed juba 8. veebr. pannud liikuma. Ning
nüüd õieti puhkesidki need paarinädalased võit-
lused, mis meil on tuntud Mukdeni lahingu
nime all. Mukdeni alla kostis mürinat kord hom-
miku, kord õhtu poolt ja kurioosumina räägiti,
kui ohtralt jaapanlased laskemoonaga ümber
käivad, saates igal päeval Vene rindele mitu-
hat lõhkepomme, selle aja kohta haruldaselt
suure arvu, otse külvates maapinda üle metall-
rahega. Sellele vastavalt nähti ka Vene üksik-
kuid väeosi vahetpidamata Mukdeni juurest
läbi kord ida, kord lääne poole marssivat. Sää-
rane vahetpidamatu manööver polnud vähem
väsitav kui liinil istumine ja sealjuures löi ta
kahtluse ja erutava meeleolu. Oli selge ilma ta-
ganemiskäsku saatmata, et kuski on midagi äpar-
dumas ja hädaoht on varitsemas teadmatust
kohast. Kõige fantastilisemaid jutte liikus väe-
liinil. Nii kõneldi ohvitserkonnas, et 16./29.
veebr. Vene läanetiival käsk olevat antud asuda
pealetungile, see jäänud aga täitmata seepä-
rast, et Vene 2. väe juhatusel pole alluvate väe-
osade seisukohad teada olnud. Nii sassis olid
asjad!

Veebruari keskel hakkasid Mandshuurias
puhuma tugevad läanetuuled, mis seekord olid
haruldaselt kõledad ja külmad. Et maapind lu-
mest oli paljas, siis keerutasid need suuresti
tolmu üles, mis hõljus õhus ja tungis igale poole.
Taevast pruunikas-hall, õhk paksus tolmuudus.
Möödamarssivad väeosad äärmiselt väsinud,
kurnatud ja pesemata nägudega. Päev-päevalt
leidis ikka rohkem väeosadest mahajääjaid,
keda ei teatud, kuhu saata. Vahetpidamata jõu-
dis ka põhja poolt juure ikka uusi ja uusi väe-
osi, mõned raudteel, mõned marsikäigul. 20.

veebr. (5. märtsi) ümber oli Mukdeni linn ise nagu suur sõjalaager. Nii üksikuid soldateid kui ka väiksemaid väeüksusi kõik kohad täis. Hakkas korduma seesama, mis poole aasta eest Ljaojani all: Vene vägede rinne oli surutud hobuseraua taoliselt kõveraks, mille otsad jaapanlaste pealerõhumisel ikka enam ja enam kokku olid kiskumas. 24. ja 25. veebr. (9. ja 10. märts.) olid vabad ainult veel raudtee ja suur mandariinitee. Nii oli põgenemisvõimalusi olemas vaid põhja poole, muidu aga olid venelased kõigest kolmest küljest piiratud ümber.

Vürst Orbeliani ratsavägi, kelle juures seni viibisime lõuna pool Mukdenit, sai 20. veebr. (5. III) käsu taganeda põhja poole, sest kauem lõuna pool viibimine läks hädaohtlikuks, ähvardas vangilangemine. Kui selle tagajärjel Mukdenist läbi sõitsime, nägime kõik kauplused olevat suletud, tänavad tühjad, mõni arglük hiinlase nagu kustki välja vaatamas. 23. veebr. viibisime põhja pool Mukdenit ja võisime jälgida venelaste korratut taganemist põhja poole. Mis iganes maha võidi jätta, see heideti endast. Siit peale hakkasin pidama uut päevikut.

25. veebr. hommikul kutsusin hiinlase-tõlgi enda juure, lasksin hobused enda ja tema jaoks saduldada, et vaadelda mitte kaugel asuvat mandshude dünastia matuste parki ja keiser Taitsungi mausoleumit, mis olevat iseäranis ilus ja mida esmakordsetel Mukdenist läbisõitudel polnud aega vaadata. Olime vaevalt saanud sõita paar versta, kui ühe kiiresti taganeva polgu meestelt kuulsime, et jaapanlased olevat sinna „bansai“ karjudes juba sisse tunginud. Nad tegid seda harva ja üksi tähtsamail juhtumeil. Sellest oli näha, et usk võidusse neil oli kindel. Minuga kaasas olev tõlk-hiinlane tähendas seepeale avameelselt vene-hiinlavahelises

Naiskodukaitse Rakvere jaoskond töödel.

žargoonis, mis sel ajal oli laialt tarvitusel: „Russ lomalla Taitsungi, teper sa hodja bolšoi kapitan plotit.“ (Venelased rikkusid Taitsungi pühaduse, nüüd maksab seda kätte suur kapten*).

Saime meiegi viimastena käsu taganemiseks põhja poole. Mandariinitee äärne oli täis mahajäetud vankreid, lõpnud hobuseid, igasuguseid vähemaid moonavoorede asju. Reast oli löödud välja üks kolmandik, s. o. ligi 100.000 meest. Kuigi sellest veel lausa ei kõneldud, oli sõda mandril siiski lõpnud. Ja ehkki veel põhja poolt rong rongi peale uusi vägesid juure toodi, oli otsus siiski antud sõjapidamise põhimõtetele vastavalt: ei võideta vaenlast pikaajalise maadlemisega, vaid lahinguis osavasti antud löökidega.

Mansa.

*) Viimase nimetuse all mõisteti jaapanlast.

Kellele naeratas õnn:

A k t

«Kaitse Kodu!» tellijate vahelise loterii kohta 18. veebruaril 1930. a. kell 12.30 «Kaitse Kodu» talituse ruumes.

Juures olid kaitseliidu peastaabist: staabiülema major A. Balder, toimetaja L. Sõerd, «Kaitse Kodu!» ärijuht R. Jukk, peastaabi asjaajaja O. Sauna ja staabi ametnikud Kattenberg ja Lilienberg.

Loosimisest võtsid loosiomanikkude-na osa kõik «Kaitse Kodu!» tellijad, kes 15. veebruariks 1930. a. kas «Kaitse Kodu!» toimetusele, talitusele või talituse usaldusmehele tellimisraha koogu 1930. a. eest ära olid tasunud.

Loosimisel sai: esimese võidu - jahipüssi - tellija nr. 4436 - h-ra G. Taan, Petseri, Jõe tän. 9;

teise võidu - kohvergrammofoni - tellija nr. 353 - A. Boruhov, Tallinna, Sauna tän. 1-12;

kolmanda võidu - spordipüssi - tellija nr. 4554 - J. Juhanson, Kilingi-Nõmme, Pärnu tän. 17;

neljanda võidu - suusad - tellija nr. 2269 - J. Liiver, Kädva a.g.;

viienda võidu - kristallvaasi - tellija nr. 330 - Joh. Tendrek, Audevälja agentuur.

(Allkirjad)

«Kaitse Kodu!» avaldab oma tänu äridele Victor Thoen ja Ko, a.s. «Tormolen ja Ko» ja Th. Grün ja Ko vastu tuleku eest auhindadeks ostetud esemete hindade määramisel.

Must hobane

Kas siin on polgu staap?"

„Siin. Aga kes sina oled?"

Seltsimees!"

Seltsimees? ...

„Kas tunnistused on?"

Kõlisesid kannused, ta tõusis püsti. Siis hüüan mina: „Käed üles!"

Ma nägin, kuidas ta mööga järele haaras. Aga ma olin talle otse rinda lasknud; selle peale läksin ma võorusse. Kriikus tammepuust uks, kollane valgus pimestas silmi. Asemotel lamasi seltsimehed, „komandörid". Neid on kolm. Laua peal on samogonka. Ma hüüan jälle:

„Käed üles!"

Ma lasen valides, pahemalt paremale poole, ikka otsaette. Ma sihin pikkamööda, tähelepanelikult, kaua. Aga õues on juba kära. See on Wrede ja Jegorov. Kuuldub juba hurraa. Ma lähen trepi peale. Küläs jooksevad ilma sõjariistadeta inimesed aluspesu väel. Kaked laulavad kõigest kõrist.

24. juulil.

Wrede võttis „voenkomi" vangi ja tõi ta laagrisse. „Voenkom" on noor inimene näpitsprillides, endine üliõpilane. Ta on paljajalu: Mokeitsh võttis saapad jalast ära. Ta väriseb ja vaatab altkulmu ümber. Ma küisin:

„Kas oled kommunistliku partei liige?"

Ta lööb silmad maha ega julge tunnistada. Ma vaatan seda sinakaskahvatut nägu, mis hirmust viltu on kistud.

„Ma lasen su üles puua."

Ta langeb põrnu põlvile. Põlvil roomab ta minu juure.

„Seltsimees!... Seltsimees polkovnik!... Heitke armu!.. Ma olen ju veel noor..."

„Noor, aga edasi jõudnud," ütleb Jegorov vahele.

„Tõuse üles, ära jahvata asjata keelega."

„Ma olen noor... Võtke mu teenistusse."

„Keda te tahate teenida?"

„Rahvast."

„Rahvast tahad teenida," hüüab Jegorov. — „Saadan! Koerapoeg!"

„Bandidid" naeravad. Nad on rõõmsad, et neil on käes komissar ja pealegi üliõpilane... Näpitsprillid langevad ninalt maha. Mahalöödud silmad hakkavad tilkuma ja pisarad voolama: „Seltsimees polkovnik, seltsimees polkovnik."

Ma lähen telki tagasi. Telgis kuulen ulumist. Nii ei ulu inimene, nii ulub vigasekslastud jänes.

25. juulil.

Laagri taga jookseb jõeke, Dnjepr haru Vsmosdja. Pöösast käega kinni hoides laskun ma vee ääre rohustiku. Pöösaraod kriimustavad mu nägu, jalg libiseb niiskel savil. Ma sõuan mööda vett alla. Risti minu eest läbi ujub siug. Ta tõstab oma kollase pea kaheharalise keelega üles ja vajub siis minust tekitatud lainesse. Ma vaatan tema peale. Ma vaatan päikese poole, vaatlen tema hõbedast kiirt, rohelist, leppadega kaetud kallast ja ei või ega taha ennast uskuda. Kas tõesti seesama on mis täna? Kas homme tõesti seesama „kuremarja mahl" on?

26. juulil.

Mul on kaks-kolm raamatut, et mitte põlises metsas täiesti metsikuks muutuda: Uus Testament, Pushkini jutud ja Baratõnsi luuletused. Täna lõin ma viimase huupi lahti.

Aga torm ulub,

Ja pilvini taevavõlvi

Tumestades tõstab üles

Põrnu ja lehti maapinnalt.

Vaene hing! Kaduv hing,

Saatuse puhang keerutab mind

Kui udusulge

Ja tõstab üles taeva alla.

Kas pole need sõnad öeldud meist? Kas pole meie see udusulge? Kas see poodud voenkom, põletatud Sinitsin, poolsurnuks pekstud Kusma ei ole ka udusulge? Kas Fedja, Jegorov ja Mokeitsh ja meie kõik: punased, rohelised ja valged — ei ole kui udusulge, kas meie ei ole Venemaa seeme ja sõnnik?..

Pilvedega ennast katan,

Nendes ruttan kaugele,

Inimeste viletsuse

Kõues, tormis unustan.

27. juulil.

Fedja tuli Moskvast. Tal on uus sinine pinsak ja toredad ruudulised piiksid. Selles ülikonnas on ta provintsi tsirkuse bereitori moodi. Ta on endaga väga rahul. Ta võtab sagedasti taskust peegli välja ja silkitab oma lauku, käib kui „gandibober". Mina küisin temalt:

„Vaheatasid ära?"

„Vaheatasin, härra polkovnik."

„Kui palju?"

„Kakstuhat viissada naela."

Ta jutustab Moskva lõbusast elust. „Bandiidid“ piiravad teda ja kuulavad vaimustusega. Puie ladvus on päikese kuldsed kiired. All on videvik. Sääsed sumisevad tantsides.

„Inimesed nagu inimesed. Elavad inimese moodi. Mängivad ruletti, joovad välismaa likööri, sõidutavad tüdrukuid rollroissidel. Ühesõnaga — Kusnetski sild. Lähed, nii öelda, kella nelja ajal välja, — aina suits taga: sõiduhobused, sodkomid, nepmanid ja komissarid... Kas võta või jäta: just nagu enne sõda tsari ajal. Vaat', niisugune on tööliste valitsus... Kommunist pole lõhnagi. Halui on kõrgele tõusnud. Elab toredasti!... Aga meie, viletsakesed, korjame metsas seeni. Eh!..“

Jegorov kortsutab halle kulme:

„Oleksid parem vaikinud, Fedja. Tekitad aina kiusatust.“

„Kas ka Moskva tahad minna?“

„Jäta järele, katk... Oled saadanaks muutunud. Teed saadanaile nalja.“

Fedja naerab. Naerab ka Mokeitsh, hiljuti peksitud Kapljuga, Tiitov, Senjka ja kõik rohelised metsavennad. Kõik on rõõmsad. Kõigil on kade meel. On kade meel, et kuski kaugel Moskvast halui kõrgele on tõusnud ja seal inimesekombel elatakse.

„Inimese kombel: sõidutavad tüdrukuid rollroissidel...“ Ma küsin eneselt: kas meie oleme seeme või ainult sõnnik?

28. juulil.

Ivan Lukitsh on kassahoidja. Ta luges täna naelad üle ja ütles mulle tussaselt:

„Vaat', kus kaabakad... Ära varastanud.“

„Palju?“

„Kolmsada viiskümmend naela.“

Kodune varas on kõige halvem varas. Ma käsin oma salga ritta seada. „Bandiidid“ asetused kolme ritta väljal, „Akuljkini“ vahtra juures, seal, kus Sinitinid põletati. Sadas peent vihma.

„Sürgelt seista!“

Nad pöörsid soldati kombel silmad paremale poole ja jäid liikumatult ootama. Ma ütlen:

„Öösel on raha varastatud. Kes varastas, tulgu reast välja.“

Tagumises reas tõuseb kära. Ma kuulen, kuidas Kapljuga tasakesi seletab:

„Kelle raha see on? Kas mitte meie... Kui tarvis peale tungida, siis hüütakse „minu järel“. Aga kui jagamine on, siis ei ole tubakaski ühine... Kas pole õigus, seltsimehed?“

Kapljuga on endine madrus. Aga ta ei ole revolutsiooni „ilu ja uhkus“, vaid joodik, röövel ja varas. Ma võtsin ta Bobruiskis vang.

Kapljuga!“

Ta ei vasta midagi, peidab end teiste selja taha. Ma kordan:

„Kapljuga!“

Ta tuleb pikkamööda, tahtmatult reast välja. Käed on tal taskus, müts kuklasse vajutatud. Ta tuigub, sest ta on purjus.

„Müts maha!“

„Mispäras? Seisan niisamuti. Ega ma Jumala kirikus ole...“

Ma lõin teda tugevasti näkku.

„Ole vait! Sina varastasid?“

Ta pühib käisega verd ja kogeleb:

„Varastasin?... Mitte sugugi ei varastanud... Lihtsalt võtsin. Lihtsalt võtsin, mis minu oma, härra polkovnik.“

„Oma?“

„Just nii, oma...“

„Üles puua.“

Jegorov ja Fedja astuvad tema juure.

Endist viisi sajab tüütavat vihma.

29. juulil.

Mind närib metsaigavus. Ma olen vangikojas. Mitte oksad, vaid trellid piiravad mind. Mitte lehed ei kohise, vaid ahelad kõlisevad. Mitte laager ei ole siin, vaid neli paljast seinat. Sellest ringist on võimatu välja minna: Fedja, Jegorov, Wrede. Ei ole võimalik nõiarongi purustada: peksmist, poomist, mahalaskmist... „Häbi on minu südames, ja ma olen ära nõrkenud; ootasin kaastundmust, aga seda ei ole, otsisin tröösti, aga ei leidnud...“ Kus on Olga? Mis temaga on?

30. juulil.

Tulge kokku, tüdrukud,

Leidsin kaeraviljast toru,

Toru paljas, karvutu,

Imes välja kaeratuuma...

Fedja lebab rohul ja proovib oma Itaalia harmoonikut. Tal on uued püksid ja kroomnahast saapad.

„Fedja.“

Ta kargab üles.

„Kuulen, härra polkovnik.“

„Olete rahul?“

„Miks mitte? Tarvis oleks veel läbi peksta Tiitovi ja Hvedoshenja, siis oleksid kõik mõistlikud...“

„Kas nemad ka varastasid?“

„Mitte sugugi... Aga siiski... Igaks tulekahju juhtumiseks.“

Ta silkitab kashtankat. See katsub mängides tema sõrme hammustada. Fedja naerab:

„Oh, hambutu... Uh, elajas... Ega meiesugusega, härra polkovnik, teisiti ei saa. Meid on tarvis õpetada. Meie oleme koolitamatu rahvas, härra polkovnik... Mõtleme ainult iseenda peale.“

31. juulil.

Wrede ja Ivan Lukitsh leppisid ära. Nad ei vaidle enam: kumbki mõtleb, et tal on õigus. Aga Ivan Lukitsh on Fedja ütelse järele naljamees. Lõunasöögil ütleb ta:

„Teie ausus, teie olete nüüd spets*.“

„Kuidas spets?.. Mis peale ma spets olen?“

„Naiste alal.“

Wrede punastub.

„Mis te sellega öelda tahate?“

*) Spets — spetsialist.

„Aga see Grushenka ikka... Roosas kohvtas... Jeanne d'Arc Stolbtsõ külast... „Tunnen tuliseid hobuseid...“, nagu ütles härra luuletaja Aleksander Pushkin.“

Wrede lööb silmad taldrikule. Mul on temast kahju. Olen tähele pannud, et talle Grusha meeldib. Ta on aga häbelik. Ei julge neiu läheneda. Ta ei tea, mis neiu ole ja kuidas. Ta on isand, võib-olla näib talle Grusha tõesti kui Jeanne d'Arc olevat. Näib olevat?

Fedja toob kandamil teed. Kandam on vanaaegne, hõbedane. Tema on „ostnud“ kadunud Kapljuga ühes sovhoosis. Ivan Lukitsh jätkab:

„Te võiksite temale magusaid kompvekke tuua mõisnikkude kauplusest, Abrikosovi või Siu juurest. Või lõhnaõlised Brokari juurest...“ Ja kujutage ette, et ta mitte talutüdruk ei ole, vaid vürstinna või vähemalt kindrali tütar...“

Agrafena Stepanovna... Grusha... Ma ei armasta silma pilutades. — „Kui ta ilusti riidesse panna, võib ta kõik vürstinnad vöö vahele pista, sest ta on esimese numbri iludus... Mitte tüdruk ei ole ta, vaid lille-nupp, härra leitnant.“

Agrafena Stepanova... Grusha... Ma ei armasta teda. Aga ma ei taha teda kellegagi jagada.

1. augustil.

Grusha hiilis minu juure. Ta kaelustab mind ja sosistab:

„Tänu Jumalale, et sa need neetud saadanad ära hukkasid. Ma kardan, nad tulevad tagasi.“

Jah, nad tulevad tagasi. Ja põletavad Stõlbtõ maha ega jäta kivi kivi peale. „Karistajad“ rahu-tavad igal pool. Kirgiisid talitavad juba Duhovshina juures. Hiinlased lasevad Mosharõs inimesi maha. Sõtshevkas töötab juba tsheka. Mis teha?

„Võta mind, Jumala pärast, endaga ühes...“

„Kuhu?“

„Kuhu tahad... Moskva.“

Jälle Moskva. Ei ole kahtluse jälgegi. Jälle mõtlematu kindelolek oma ja minu jõusse. Aga nüüd läheb tema nagu tusaseks:

„Kus see daam elab?“

„Moskvas.“

„Moskvas...“

Ta nutab. Voolavad naise rohked pisarad.

Mul on igav. Ma ütlen:

„Grusha, aga Wrede.“

„See ohvitserike, see noorsant? ... Kas neid vähe on või? Kleeбивad nagu kärbsed mee külge. Need seisnud täkud teevad seda lõbu pärast...“

Ma tean: ta on täiesti minu päralt. Aga mis ma võin teha. Võib olla homme ei ole Grushat ega mind enam. Ma suunden teda: tal on heina!õhn man.

2. augustil.

Ivan Lukitsh on vabriku saadus. Niisuguseid kui tema valmistab Venemaa igapäev kümnete kaupa. Aga ta on teistmoodi kui meie. Meie oleme triiphones, vangikojas või „kirsiarias“ üles kasvanud. Meile oli raamat ilmutuseks. Meie tundsim Nietzsche, aga ei

mõistnud vahet teha talve- ja suvevilja vahel; meie „päästime“ rahvast, aga otsustasime tema üle Moskva Vanjkade järele: meie valmistasime revolutsiooni, aga pöörasime põlglikult verest kõrvale. Meie olime isandad ja rahvasõbrad mõisnikkude hulgas. Meie asemele tulid uued inimesed. Nemad „unistavad“ ainult iseendast.

Õhtu. Vahaküüna põleb. Ivan Lukitsh magab täna öösel telgis. Ta haigutab ja ütleb siis:

„Ostan talukese, hakkam Hollandi lehma pidama. Külvan lina... Ja võtan rikka naise.“

„Aga enne lähete piinakambrisse.“

„Olge mureta. Tean, kuidas sellest pääseda... Miks ma nende juurest ära tulid? Väga lihtsalt. Mul on ükskõik, kas Sovnarkom, Nõukogud, Asutav Kogu või kuradi koerapojad... Aga tööd teha mina ei taha. Kas saate aru? Tahan endale töötada, mitte isandatele või rumalaks sotsialiseerimiseks. Aga on see kommunismi juures võimalik? Tuubi raamatukesi ja lau-la „See on viimane...“ ehk anna „seltsimeestele“ altkõnemaksu. Kui talumees kord võidu saab, siis seatakse kord jälle jalule. Minule on korda tarvis; mina olen omanduse poolt. Aga kus omandus on, seal peab ka seadus olema.“

„On teil siis omandust?“

„Ei. Aga saab olema... Head ööd. Rahulikku und.“

Ta kustutab küüna ja pöörab seina poole, — vastu presenti. Talle on rahu tarvis, seepärast on ta „bandiit“. Temale on omandust tarvis. Seepärast oli ta kommunist... Aga Venemaa? Venemaa on ainult „ilustus“... Kas ma ei ole õnnelikum ja rikkam temast?

3. augustil.

Ma lähen mööda teerada väljade vahel. Rukis ei ole veel põimetus, punavad magunad ja viljapead on merivaigu karva kollased; sinised tähekesed — rukkililled — peidavad endid. On keskpäev. Magusat kibedust lõhnab koirohust.

Mosharõ juures pöörasin ma suurele teele. Tee ääres on mulle tuttav talu. Siin elab „resident“, minu vana sõber, kaupmees Ilja Korablev.

Ajad on lagedad. Tallid on tühjad. Laial puhtak-pühitud õuel on ka tühjus. Ainult tiigis suplevad ja lodistavad pardid. Aia peal istub kümne-aastane poiss. Ta kõlgutab oma päikesest mustaks põlenud jalgu.

„Tere... Kas sa mind ära ei tunne, Volodja?“

„Mine aga edasi.“

Mine edasi... Ma armastan lapsi, armastan ka Volodjat. Ta jooksis mulle enamalt alati vastu. Ta jutustas mulle oma poisikese-tempe. Ta jutustas mulle käopesadest, hiirtest ja sälgudest ja sälust Fekushast. Täna on ta aga tusane ja vaatab atkulumu kui hundipoeg.

„Kas isa kodus on?“

Ta muutub nukraks ja vaikib.

„Kus on isa?“

„Ei olegi isa enam... Tapsid ära. Tulid ja tapsid ära.“

„Kes tappis?“

„Mis sa seisad? Ütlesin: mine edasi...“

„Aga ema?“

Poisi punased huuled tuksatasid. Ta viipab kõhna, päikesest põletatud käega.

„Ema? Ema viidi ühes.“

„Mis sa, Volodja, üksi teed siin?“

„Mina olen Shutshkaga kahekesi... Aga mine juba, sina ennatu... Võib-olla tapetakse mindki ära.“

Ma pööran pikkamisi laagrisse tagasi.

4. augustil.

Ivan Lukitsh käis luuramas ja jutustab sellest:

„Lähem mina Salupibinski allikast mööda ja näen, et miilitsamees seisab seal. Läksin juure. Suitsetasime ja ajasime juttu. Rääkisime sellest ja teisest. Ütlesin, et olen kommunist, ja näitasin dokumendigi ette. Tema hakkas ka rääkima: „Mina olen ka kommunist ja olen oma eluajal palju valgeid teise maailma saatnud... Siberi väerinnal, Omski juures... Aga nüüd püüan rohelisi. Siin on bandiitide salk tekkinud. Küll meie nad elavalt kinni püüame. Küll nad tšekas tantsivad...“ Ma kuulasin ja ütlesin: „Oled aga tubli poiss küll, ei ole midagi öelda...“ Ma võtsin revolvyri välja ja panin temale otsa ette. Aga ta ei usu: — „Küllalt naljast, seltsimees...“ „Missugusest naljast? ... Tõsta, vennas, käed üles...“ Tal hakkasid juuksedki mütsi all liikuma. Siin on tema uur ja parteipilet.“

Fedja veeretab käes uuri. Uur on kullast ja helinaga. Ta pöörab kella „helina“ peale.

„Kolm, neli, viis, kuus... Kell on kuus, näed, kui osavasti see tehtud on... Kas panen teemasina üles?“

5. augustil.

„Sina ei pea tapma...“ Mulle tulevad jälle need sõnad meele. Kes ütles need sõnad? Mispärast? ... Misjaoks täitmatud, liiga rasked käsud nõrkadele hingedele? Meie elame „kurjuses ja kadeduses, meie oleme häbematud ja vihkame üksteist“, aga meie oleme raamatu lahti teinud, mis on kirjutatud „seest ja väljast poolt“. Mitte meie ei öelnud: mine ja vaata... Üks hobune oli valge, ja ratsanikul olid vibu ning kroon. Teine hobune oli punane ja ratsanikul oli mõök. Kolmas hobune oli tuhkur ja ratsaniku nimi on surm; neljas hobune oli must ja ratsaniku käes on mõõt. Ma kuulen ja paljud kuulevad: „Kui kaua, püha ja tõsine Issand, ei mõista Sina kohut ega maksa kätte meie vere eest neile, kes maa peal elavad?“

6. augustil.

Pärnad õitsevad. Maa on kahvatukollaste lõhnavaate õielehtedega kaetud. Metsas on palav, maasika ja mee lõhn. Linnud laulavad väsinult, putukad ronivad pikkamisi mööda männikoort ja kull karjub heledalt kõrgel sulavates pilvedes. Päeval on rahulik elu ja öösel on surm. Öösel liigub rohi nägematult ja saarepuu kahistab lehti. Midagi piiksub haledasti... Kurb, surmaeelne piiksumine. Ma tean: metsas on jälle tapmine korda saadetud.

7. augustil.

Vrede ütleb mulle:

„Jurji Nikolajevitsh, asi ei ole nii nagu peab olema...“

„Millest te räägite, Vrede?“

„Meist, rohelisist... Olgu peale valged närused. Nende juurest olen ma ära tulnud... Ma arvasin, et siin, metsas, parem on...“

„Metsas on ka tööpoolest parem.“

„Parem? ... Aga need rohelised, need pimedad talumehed? ... „Antikristus“, prohvet Elias, tuleriidad... ja üldine „põhja alt ärälöömine“...“

„Kas te siis punaste poolt nüüd olete, Vrede? ...“
Tal on piimlik.

„Punaste poolt? ... Kuidas te võite nõnda rääkida? Mina tahan ausat elu, mina tahan ausat võitlust. Mina olen ohvitser. Mina ei ole „bandiit“ ega röövel... Noh, hea küll, meie võidame, matsid võidavad... Mis edasi? Matside riik?“

„Jah, matside riik.“

„Aga meie?“

Mina maeratan:

„Mis te siis tahate, Vrede?“

Ta jäi mõttesse. Siis ütles ta pikkamisi:

„Mis ma tahan? ... Ma tahan, et Mokeitshil sõrmi ei raiutaks, et Volodka üksi ei jääks. Mina tahan, et Kapljuga ei varastaks. Mina tahan, et ei oleks pu-nahabemeid ega narakaid, ei voienkomi, ei provokatooreid ega tšekad... Mina tahan...“

Ma ütlen vahele:

„Teie tahate maapealist paradiisi.“

Tema nägu on metsas karedaks läinud. Aga ta on veel siiski õrn, tütarlapse moodi poiss. Ta ei saa ikka veel „kurjusega“ leppida, ta ei tea, et neljas hobune must hobune on... Ärevuses küsib ta minult: „Mis eest me võitleme? Seletage!“

Mina ütlen temale:

„Venemaa eest.“

8. augustil.

Stepan Jegorõtsh, Grusha isa, hiilis öösel laagrisse. Ma tundsin ta vaevalt ära: tal oli habe salkudena välja kistud, üks silm paistetanud ja teisest tilkus verd. Fedja vaatab ja ütleb viimaks: „Nõnda, nad on teda vastu nägu peksnud... Ja mis see on? Mis inimesed need on? Mis kaabakad need on? Jumala eest, nad ei tunne risti...“ Stepan Jegorõtsh ohkab.

„Oh, paljuaustatu! Kõiki meid võeti kinni ja vanu mehi hakati peksma... Öeldi: „Küla põletame maha, et temast mälestust järele ei jää, aga mis teiega sünnib, vanamehed, see pole tähtis. Kui kärvate, siis kärvake.“

Grusha ei tahtnud minna. Haaras kirve: —

„Tapan maha...“ Noh, aga kus ta'nd seda teha sai, tal köideti käed kinni. Oh kaitse meid, oh kaitse meid... Mis teha? Oh vägev Jumala ema, oh püha kannataja Barbaara...“

Ma sain ainult ühest aru, sain aru, et Grusha on vangistatud. Ma küsin:

„Kuhu ta viidi?“ Ršhevi?“

„Ršhevi, paljuaustatu. Ršhevi... Subotvo ja Sõtševka kaudu Ršhevi...“

Ma ütlen Fedjale: „Pane hobune sadulasse.“

Ta jooksis hobuste juure. Ma ootan. Mul on külm. Käed värisevad.

9. augustil.

Ma ratsutasin Vsmodja jõest läbi ja kihutasin teed valimata mööda Sõtshevka maanteed edasi. Ajasin mööda metsaradu, mööda kuristikke ja võimatuid välju. Oksad kraapisid mu nägu, lehed kohisesid kõrvides. Vahus hobune norskas — mulle tuli „Tuvike“ meele. Ma löin, ma peksin teda nii palju kui jõudsin nagaikaga ja veristasin kannustega tema pektud külgi. Ta tuikus, kui Sõtshevka paistma hakkas. Aga oli juba hilja. Grushat Sõtshevkas enam ei olnud.

10. augustil.

Fedja käis Rshevis ja sai teada, et Grusha tshekas kinni istub. Teda on üle kuulatud, ta ei ole sõnagi lausunud. Teda ähvardatavat Moskvaga ja „korkidega“. Ma tean, mis tähendavad „korgid“. Seinad, põrand ja lagi on korkidega vooderdatud. Ei ole hingamiseks õhku. Inimene kaotab pikapeale mõistuse, kaotab jõu, kaotab tahte... Hiinlastel on piinamiseks hiir: hiir pannakse kastruli. Kastrul pannakse vangile kõhu peale. Hiir otsib väljapääsu, närib esiti naha katki, siis soolikad, siis selja, kuni välja pääseb, kuni inimese läbi on närinud ja ta sureb. Kas ei ole tuleriit selle kõrval naljaasi?

Ma ei maga. Rohutirtsud sirtsuvad mändidel. Nende kuiv, palav sirin ei anna mulle rahu. Ma näen Grushat, tema kõrget, valget rinda. Hein lõhnab... Jegorov niitis heinamaa maha ja telgi ümber on värsked, kastest niisked saod. „Issand, kas me tõesti hukka peame minema? ...“ Ei, Grusha ei pea hukka saama. Hukkuma peavad need, kes ta vangistanud. Hukkuma peavad maod ja kurjadvaimud... Vrede hüüab mind pimeduses:

„Jurji Nikolajevitsh, mis teha?“

„Kuidas, mis teha?... Lähme Rshevi.“

„Aga meid on kõigest kolmkümmend inimest.“

„Kui teil hirm on, siis jääge metsa.“

Ta vaikib. Miks ma teda pahandasin? Ma tean ometi: Grusha pärast lähelks ta esimesena Rshevi.

11. augustil.

Grushat ei ole... õhtuti ei kuule ma enam tema samme, hommikuti ei näe tema naeratust. Ma ei ole vangikojas, ma olen kõrves, Keegi ei ütle minule: „Armas... Tuvike.“ Keegi ei naera rõõmsat naeru, keegi ei nuta. Ümberringi on pime ja tusane öö, — „sajasilmne metsloom“.

12. augustil.

„Sina, Fedja, lased Rshati juures silla õhku. Teie, Vrede, lähete Rshevi ida poolt, Moskva teed mööda. Mina lähen Sõtshevkast lõuna poolt. Minu hooleks jääb tsheka, teie hooleks vispolkom. Kokkusaamine komandandi maja juures. Garnison on väike: punased läksid Kaluugasse, otsivad meid Messhovski juurest. Ivan Lukitsh ja Jegorov tulevad minuga. Aeg: kell 3 öösel.

Niisugune on minu sõjaplaan. Mitte sõjaplaan, vaid meeletus. Nii ütleks polkovnik Meier. Samuti

mõtleb ka Vrede. Mina ütlesin: garnison on väike, aga „väike“ tähendab: kolmsada inimest. Mul on ükskõik. Mul on ükskõik, sest ei ole Grushat, ja veel ka seepärast, et „ajage vaenlast taga ja tabage teda, ärge pöörge enne tagasi, kui ta olete hävitanud“, nagu sõjavägi alati peab tegutsema.

(Järgneb.)

MALE

Toimetaja A. Burmeister.

Kirjade aadress: Tallinn, Narva mnt. 26, krt. 6.

Õiged lahendused ülesandele nr. 93 saatsid: prof. Th. Lemba, Endel Riisk, Eevald Karp ja Gunnar Friedemann (Tallinnast), stud. jur. V. Pezold (Tartust).

Järgmine huvitav partii mängiti 31. detsembril 1929. a. Hastingsi meisterturniiril.

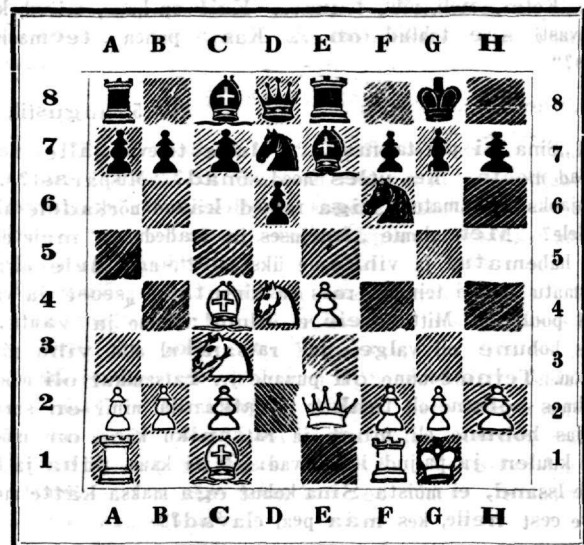
Valged: J. H. Tylor.

Mustad: G. Koltanovski.

1. d2—d4, Rg8—f6, 2. Rg1—f3, d7—d6, 3. Rb1—c3, Rb8—d7, 4. e2—e4, e7—e5, 5. Of1—c4, Of8—e7, 6. 0—0, 7. Ld1—e2, e5: d4, 8. Rf3: d4, Vf8—e8?

Seis peale mustade 8. sammu.

Mustad.

Valged.

9. Oc4:f7, Kg8:f7, 10. Rd4—e6!, Kf7:e6, 11. Le2—c4, d6—d5, 12. e1:d5+, Ke6—f7, 13. d5—d6+, Rf6—d5. Kui (13. ... Kf7—g6, siis 14. d6: c7 jne.) 14. d6:e7, Ve8:e7. (Kui 14. ... Kf7:e7 ehk Ld8:e7, siis 15. Rc3:d5.) 15. Rc3:d5, Rd7—e5, 16. Lc4—f4+, Kf7—g8, 17. Rd5:e7+, Ld8:e7, 18. Ocl—d2, Re5—g6, 19. Lf4—g3, Oc3—e6, 20. Vf1—e1, Le7—f7, 21. Od2—c3. Va8—f8, 22. Ve1—e3, Oe6—d5, 23. Val—e1, h7—h5, 24. h2—h4, c7—c5 25. f2—f3, b7—b5, 26. b2—b3, a7—a5, 27. Lg3—g5, b5—b4, 28. Oc3—a1, Lf7—f5, 29. Ve3—e7!

Valged andsid alla.

Mitte ükski iga kaitseliitlane,
vaid iga rahvuslikult mõt-
leja Eesti kodanik loeb

„KAITSE KODU!”

Ei tohi unustada, et **„Kaitse Kodu!”** on oma lühikese ea peale vaatamata loetavaim ja odavaim ajakiri Eestis.

„Kaitse Kodu!” ilmub iga nädal vähemalt 24-leheküljelises kaustas ja maksab tellides aastas kõigest 6 krooni, s. o. 11½ senti number.

Iga kaitseliitlane, iga kodanik, kes pole veel tellinud **„Kaitse Kodu!”**, tehku seda kohe. Tellimisi võtavad vastu kaitseliidu üksuste pealiked, raamatukauplused ja postkontorid üle maa. Proovinumbriid saadab talitus esimese nõudmise peale välja tasuta.

VICTOR THOEN & Co.

Tallinnas Kentmanni t. 8. Tel. 19-89.

Suurim väikekalibriiliste püsside, laskemoona ja jahipüsside esindus Eestis.

Meile kuuluvad järgmiste kõige paremate väikekalibriiliste püsside ainuesindused.

„Achilles” — väikekalibriiline püss, missugune on esitanud end kõikjal hea laske võimelisena, ta on uuemaid mudeleid ja erineb vanemaist tüübist oma — erilise tähelepanu osaliseks saanud — lukustuse, padrunipesast kesta väljatõmbamise ja reguleeritava kukepäästmise tõttu. Püss on täiesti vaba igasugustest valmistamisvigadest ja tal on eriti tugev padrunipesa.

„Geco” — mudel 28 — eelistatuim spordipüss Saksamaal.

Püstolitele ja kuulipildujaile soovitame Belgia laskemoonatehaste **ARMES BAYARD, HERSTAL-LEZ-LIEGE**'s, kõrges head. püstolipadruneid, süst. Browning, kal. 6,35 ja 7,65 mm ja sõjapadruneid 9 mm, pikad, Bergmanni automaat-kuulipildujaile.

„BAYARD” — väikesed spordipüssid.

Laos alati saadaval mõõdukate hindadega kuulsad **„Bayard”** jahipüssid kal. 12 ja kal. 16.

Eestis hästi tuntud ja edukalt tarvitatud ning rahvusvahelisel võistlusel esimese auhinnaga kroonitud väikekalibriiliste püsside spordipadruneid

RHEIN. WESTF. SPRENGSTOFF Akt.-Ges. Nürnberg mark „R”

ja
GUSTAV GENSCHOW & Co. Akt.-Ges. Durlach mark „D”
ainuesindus.

Raadio

alal leiata kõik uudised
rikkalikus valikus meie
laos.

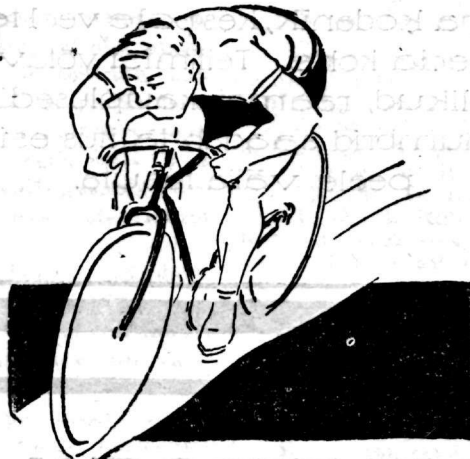
Grammofonid

Lindex 1930, His Master's
Voice j. n. e.
Suurim valik
grammofoni
plaatidest.

Jalgrattad

Humber
Phänomen
Falcon
Corvette

Jalgrattad

Toko
Starley
Barbarossa
N. S. U.
Husquarna

Kõik jalgratta osad
alati saadaval.

Lapsevankreid suures
valikus.

Foto -

kaamerad, plaadid, filmid, paberid, kemi-
kaaliad ja kõik muud tarbed.

Ilmutustööd amatööridele.

Müük suurel ja väikesel arvul.

TOKO S TORMOLEN & KO TOKO

Tallinnas, Harju tän. 37, tel. 15-02.

Osakond: Narvas, Joala 18.

Esindajad: Tartus — Vennad Prüüs, Kaubahoov 20/21; Teater & Muusika, Rüütli 8. Rakveres —
E. Nude, Pikk 13. Viljandis — Válk, Tartu tän. 3. Nõmmel — H. Pärn.